

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Forvaltningsplan for verdensarven **Bergkunsten i Alta**

FINNMARK FYLKESKOMMUNE
FINNMÁRKKU FYLKKAGIELDA

2015

WORLD HERITAGE ROCK ART CENTRE
ALTA MUSEUM

Forord

Bergkunsten i Alta er et av landets viktigste kulturminneområder og ble innlemmet i UNESCOs liste over verdens natur- og kulturarv i 1985. At bergkunsten i Alta er innskrevet i UNESCOs liste over verdensarv viser at den er et unikt nasjonalt og globalt kulturminne og skal vernes og bevares for fremtidige generasjoner.

Forvaltningsplanen for verdensarven Bergkunsten i Alta er utarbeidet av Verdensarvsenteret for bergkunst – Alta museum etter oppdrag fra Finnmark fylkeskommune. Finnmark fylkeskommune har et overordnet ansvar for forvaltningen av bergkunsten i Alta. Lars Julsrud har hatt hovedansvar for saksutredning og tekstproduksjon, og Karin Tansem har vært prosjektleder. Det har vært nedsatt ei samarbeidsgruppe bestående av representanter fra Verdensarvsenteret for bergkunst – Alta museum, Alta kommune, Sametinget, Tromsø museum, Riksantikvaren og Finnmark fylkeskommune.

Formålet med forvaltningsplanen er å styrke kvaliteten på forvaltningsarbeidet, forskning, formidling og bevaring av verdensarven. Forvaltningsplanen avløser «Forvaltningsplan verdensarvområdene i Alta kommune, Finnmark» av 2002.

Runar Sjøstad
fylkesordfører

Innhold

1. Innledning	5
1.1 Forpliktelser i henhold til konvensjonen	5
1.2 Forvaltningsplanen	7
2. Visjon og mål	9
2.1 Visjon 2035	9
2.2 Mål for bevaring og styrking av OUV	9
2.3 Mål for bevaring og styrking av vern	10
2.4 Mål for bevaring og styrking av støttende verdier	11
2.5 Mål for kompetansebygging og forskning	11
2.6 Mål for informasjon og formidling	13
2.7 Mål for tilrettelegging og besøkshåndtering	14
3. Utvikling 2002–2014	15
3.1 Viktige behov og tiltak i forrige plan	15
3.2 Retrospektiv OUV	16
3.3 Verdensarvstatus og fredningsvedtak	16
3.4 Verdensarvsenter for Bergkunst – Alta Museum	16
3.5 Samarbeidsorganer	17
3.6 Kunnskapsutvikling og dokumentasjon	17
3.7 Skjøtsel av verdensarven	21
3.8 Formidling og tilrettelegging	22
3.9 E6-utbyggingen	24
3.10 Brudd på kulturminneloven og fredningsbestemmelser	25
4. Verdienes tilstand	27
4.1 OUV-erklæringen	27
4.2 Tilstandsbeskrivelse	31
4.3 Støttende verdier	43
5. Påvirkningsfaktorer	47
5.1 Miljøtrusler	47
5.2 Utviklingspress	49
5.3 Utfordringer for verdensarvforvaltningen	51
6. Forvaltningssystemet	55
6.1 Samarbeid i forvaltningen	55
6.2 Roller og ansvar i forvaltningen av bergkunsten i Alta	57
6.3 Skjøtsel, sikring og tilrettelegging i henhold til kulturminneloven ...	58
6.4 Rapportering	59
6.5 Ressurser og ressursbehov	60
7. Virkemidler	61
7.1 Vern etter kulturminneloven	61
7.2 Vern etter naturmangfoldloven	62
7.3 Virkemidler etter plan- og bygningsloven	62
7.4 Andre virkemidler	65
7.5 Finansieringskilder	68
8. Forkortinger, akronymer og begreper i planen	70
Kilder	71
Vedlegg	73

Fem områder med bergkunst i Alta er innskrevet på verdensarvlisten.

1. Innledning

Bergkunsten i Alta kommune ble innvotert på UNESCOs liste over verdens natur- og kulturarv i 1985. Innskrivningen av bergkunsten i Alta understreker at disse kulturminnene er særlig verdifulle, også i global sammenheng. Verdenskulturminnet omfatter fem områder med bergkunst i henholdsvis Kåfjord, Hjemmeluft, Storsteinen, Amtmannsnes og Transfareldalen. Dette er den største samlingen av bergkunst i Nord-Europa knyttet til jakt- og fangstkulturer. Sammen med helleristningene i Tanum i Sverige er det den eneste bergkunsten i Skandinavia som er innskrevet på UNESCOs liste over verdens kulturarvsteder.

Det er et uttalt mål i den nasjonale verdensarvpolitikken at den norske verdensarven skal utvikles som fyrtårn for den beste praksisen innen natur- og kulturminneforvaltning når det gjelder tilstand, forvaltning og formell beskyttelse. Innskrivningen av Bergkunsten i Alta på verdens kultur- og naturarvliste forplikter myndighetene lokalt, regionalt og nasjonalt til å forvalte kulturminner, kulturmiljø og landskapssammenheng på en slik måte at områdenes egenart ikke forringes.

1.1 Forpliktelser i henhold til konvensjonen

Konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv ble vedtatt i 1972 av UNESCOs generalkonferanse og er en av de konvensjonene i verden som har størst oppslutning. Norge ratifiserte konvensjonen i 1977. Formålet med konvensjonen er å gi spesiell beskyttelse til steder som på grunn av sin fremstående universelle verdi fra et historisk, kunstnerisk, vitenskapelig eller estetisk synspunkt, må anses som verdensarv for kommende generasjoner.

UNESCO og verdensarvkomiteen stiller krav til statspartene i forbindelse med gjennomføringen av konvensjonen. Særlig gjelder det forvaltningen og oppfølgingen av områdene som er innskrevet på listen over verdens kultur- og naturarv. Konvensjonen fastlegger grunnleggende prinsipper

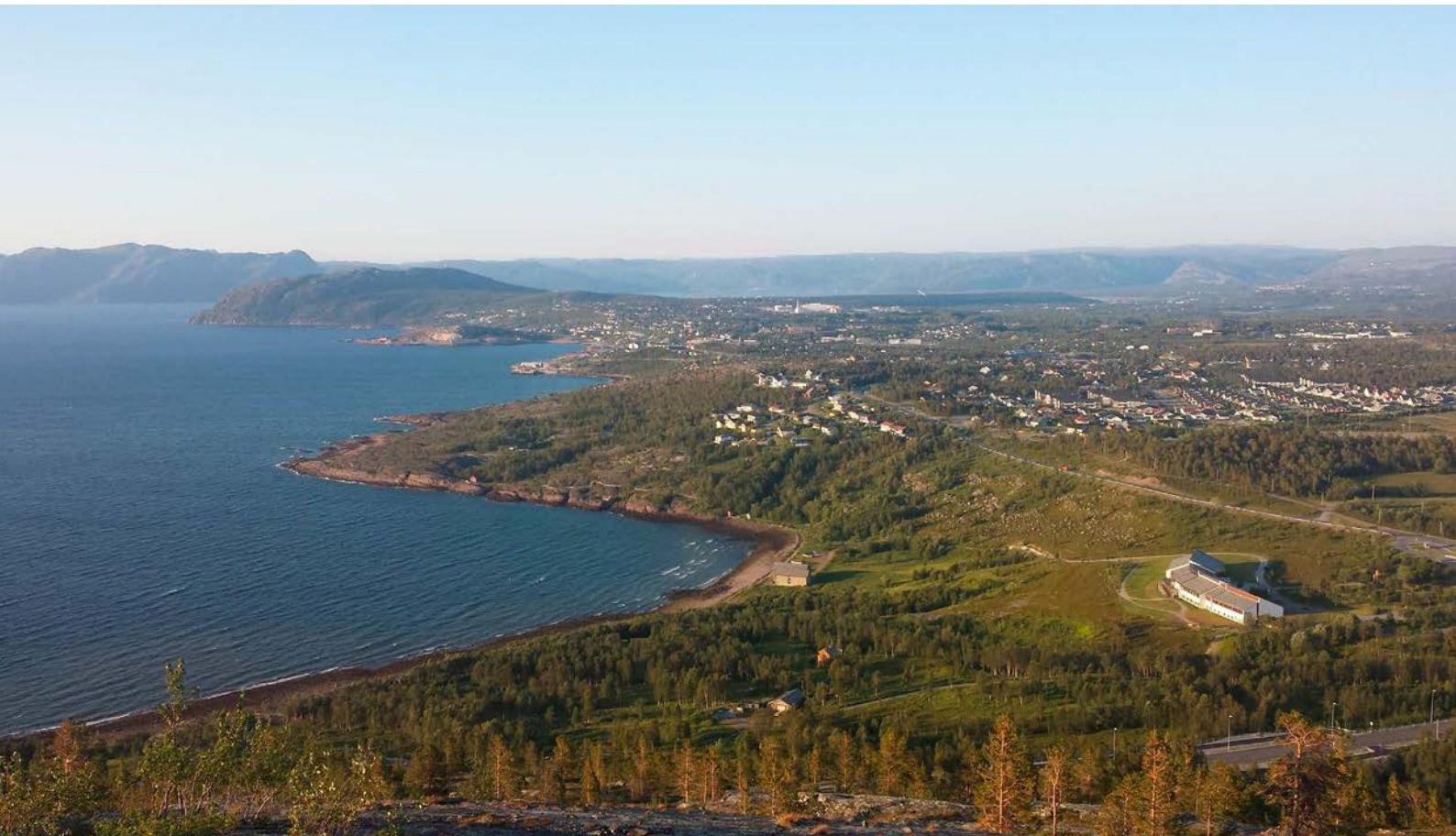
for forvaltningen av verdensarven. Et medlemsland som har tiltrådt konvensjonen, erkjenner at plikten til å identifisere, verne, bevare, formidle og overføre verdensarven til fremtidige generasjoner, i første rekke påhviler det land der arven befinner seg, og at landet skal gjøre sitt ytterste for å klare dette innenfor rammen av sine egne ressurser (jf. konvensjonens artikkel 4).

I henhold til konvensjonens artikkel 5 skal landet sørge for at:

- verdensarven integreres i alminnelig planlegging og gis en funksjon i lokalsamfunnet,
- det etableres instanser med tilstrekkelig personale og midler til å sørge for vern, bevaring og formidling av verdensarven,
- vitenskapelige og tekniske studier som identifiserer de farer som truer verdensarven videreføres og driftsmetoder for å motvirke trusler utarbeides,
- hensiktsmessige juridiske, vitenskapelige, tekniske, administrative og økonomiske tiltak som er nødvendige for å påvise, verne, bevare, formidle og rehabilitere kulturarven treffes, og
- opprettelse eller utvikling av regionale sentre for utdanning i vern, bevaring og formidling av kultur- og naturarv oppmuntres, og vitenskapelig forskning på området fremmes.

Videre gir UNESCOs *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention* et omfattende sett med retningslinjer for hva som kreves i gjennomføring av konvensjonen og oppfølging av områder innskrevet på verdensarvlisten.

Retningslinjene forutsetter at alle oppføringer på verdensarvlisten skal ha en egen *Statement of outstanding universal value* (OUV) hvor verdien som utgjør grunnlaget for verdensarvstatusen er definert. OUV-erklæringen legger dermed grunnlaget for hvilke verdier som skal beskyttes og vil være utgangspunktet når UNESCO skal evaluere hvorvidt forvaltningen av verdensarven oppfyller konvensjonens forpliktelser.

Hjemmeluft.

På feltet Bergbukten 7A i Hjemmeluft utspiller det seg en spektakulær bjørnejakt som ender i et bjørnehode, formet av sedimenter da berget i Hjemmeluft ble dannet for 1,8 milliarder år siden.

Apana Gård.

1.2 Forvaltningsplanen

1.2.1 Formål og innhold

Som formulert i *Stortingsmelding 35 (2012–2013) Framtid med fotfeste* er det en forutsetning at all verdensarv i Norge har egne forvaltningsplaner som gir klare føringer og mål for forvaltningen. Planen skal beskrive hvilke aktører som er involvert i forvaltningen av verdensarven, hvilke roller og hvilket ansvar den enkelte har, og hvilke oppgaver som skal utføres. Den enkelte forvaltningsplanen er sentral for å bevisstgjøre alle aktører hva verdensarvverdiene består av og tålegrenser for belastning av dem. De nasjonale føringene anbefaler at forvaltningsplaner for verdensarven skal utformes etter en felles innholdsmal med definerte måleindikatorer for forvaltningens målsetninger for verdensarven.

En innholdsmal for norske forvaltningsplaner ble gitt i vedlegg til utredningen *Ny helhetlig verdensarvpolitikk* (2012). Forvaltningsplanen følger denne malen med noen lokale tilpasninger.

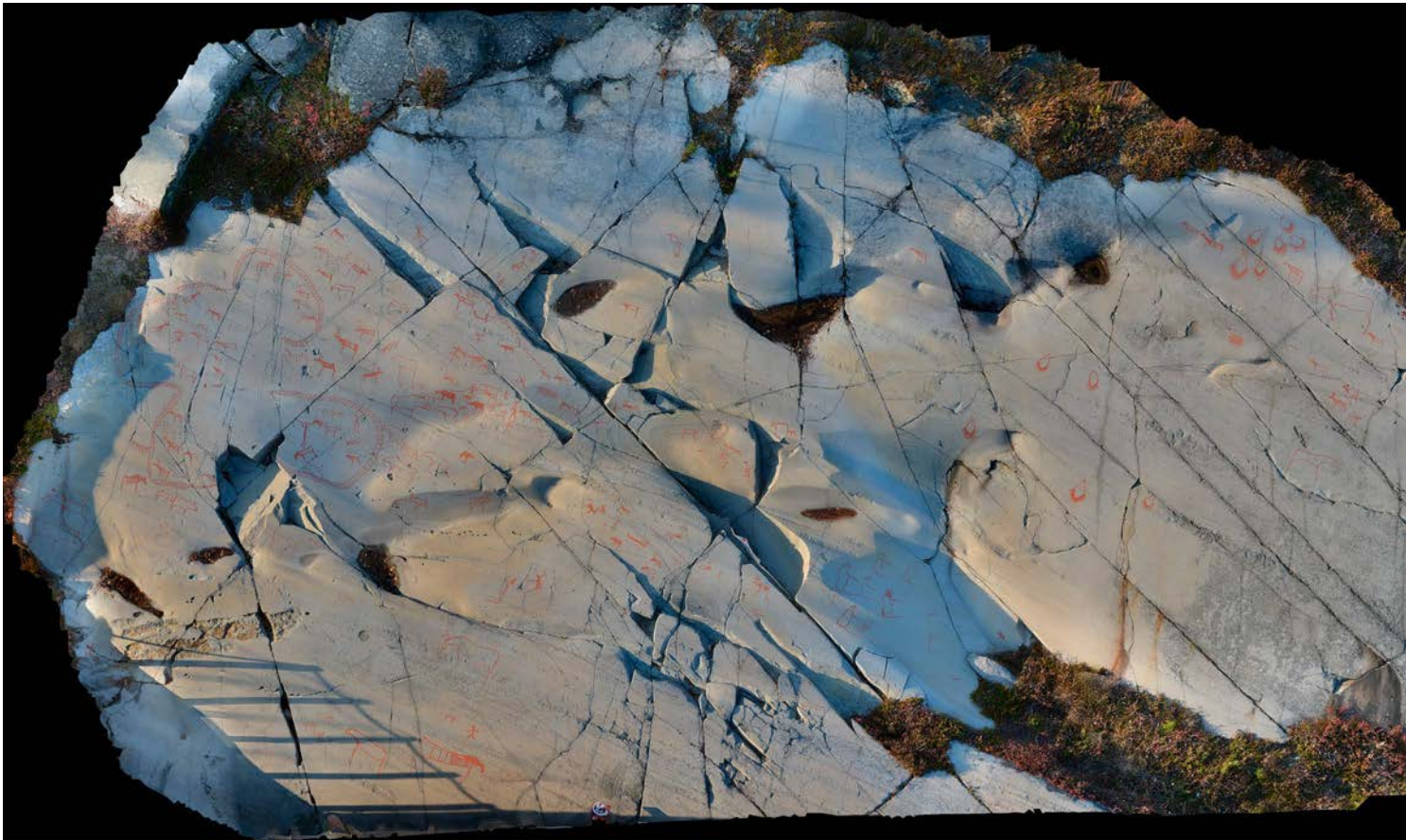
Planens kapittel 2. *Visjon og mål*, definerer målene for forvaltningen av bergkunsten i Alta, med indikatorer for det enkelte mål. I kapittel 3. *Utvikling 2002–2014*, gjøres det kort rede for forvaltningens arbeid og utviklingen som har funnet sted i tiden etter at forrige forvaltningsplan trådte i kraft. Bergkunstens verdier og deres tilstand, samt støttende verdier beskrives i kapittel 4. *Verdiens tilstand*. Deretter beskrives kjente og po-

tensielle påvirkningsfaktorer, samt utfordringer forvaltningen må forholde seg til, i kapittel 5. *Påvirkningsfaktorer*. I kapittel 6. *Forvaltningssystemet* gjøres det rede for hvordan forvaltningen av bergkunsten i Alta er bygd opp, med beskrivelser av de enkelte aktørenes roller og myndighet. Til slutt i kapittel 7. *Virkemidler* gjøres det rede for verktøyene forvaltningen har til rådighet.

I forvaltningen av bergkunsten er det ønskelig med en fleksibel tiltaksplan som kan tas opp til vurdering og revideres noe oftere enn forvaltningsplanen som helhet. Det har derfor blitt valgt å ikke ha tiltaksplanen med som et kapittel, men i stede skille den ut som et vedlegg til planen.

1.2.2 Revisjon av plan og tiltaksplan

Forvaltningsplanen har ikke noe definert virkningstidsrom. Det vil si at den varer så lenge forvaltningen finner den hensiktsmessig. I etterkant av periodisk rapportering til UNESCO, hvert 6. år, skal planens innhold tas opp til vurdering i *Forvaltningsgruppen for bergkunsten i Alta* (se kapittel 6). Som hovedansvarlig instans for forvaltnings- og skjøtselsplaner er det Finnmark fylkeskommune som vedtar hvorvidt planen skal revideres, forslag om revisjon kan fremmes av alle parter i Forvaltningsgruppen. Tiltaksplanen skal vurderes årlig i Forvaltningsgruppen som godkjenner eventuelle nye tiltak og endringer i planlagte tiltak, ansvar for utføring eller tids-skjema.

Bergbukten 1, dokumentert med fotoskanning og kalkering.

2. Visjon og mål

2.1 Visjon 2035

Bergkunstens autentisitet og integritet er sikret og styrket. All forvaltning, forskning og formidling ivaretar og fremmer verdensarvverdiene etter beste praksis og med internasjonal anerkjennelse. Nødvendig kompetanse og kunnskap er til stede

i alle forvaltningsledd. Verdiene er solid forankret i lokalbefolkningens bevissthet og identitet, og bergkunsten er kjent som Finnmarks viktigste kulturminne og Altas største attraksjon.

2.2 Mål for bevaring og styrking av OUV

Mål:	Indikatorer:
1. Alle felt og områder skal være forsvarlig sikret etter faglige prinsipper, og alle tiltak ivaretar og fremmer verdensarvens OUV.	Antall felt med tilfredsstillende tilstandsgrad (jf. Kap. 4.2). Antall fungerende og oppdaterte planer for skjøtsel, overvåking og sikring. Antall felt som er ivaretatt gjennom slike planer.
2. Verdensarvens vitenskapelige verdi og kunnskapsverdi for øvrig skal sikres og styrkes.	Antall felt som er tilfredsstillende dokumentert og tilgjengeliggjort. Antall lokaliteter som er oppdatert og kvalitets-sikret i Askeladden.
3. Landskapsverdiene må fremheves og trygges.	Antall og omfang av landskapsverdier som er identifisert og ivaretatt.

Målene fordrer at det føres en bærekraftig forvaltning og at bergkunstens verdier og deres tilstand blir tilstrekkelig kartlagt og fulgt opp gjennom planmessig skjøtsel og sikring. Dokumentasjon

av høy kvalitet er en forutsetning, sammen med gode og oppdaterte arkiv- og databaseverktøy. God kontakt med grunneiere, naboer og brukere av verdensarvområdene er viktig.

2.3 Mål for bevaring og styrking av vern

Mål:	Indikatorer:
4. En operativ lokal infrastruktur ivaretar verdensarvens OUV, integritet og autentisitet i samarbeid med regionale og nasjonale ansvarsinstusjoner.	Antall stillinger dedikert til ivaretagelsen av bergkunsten i Alta. Størrelsen på tilskudd gitt til ivaretagelsen av bergkunsten i Alta.
5. Alle bergkunstområder skal være best mulig vernet med tilgjengelige virkemidler.	Antall felt/verdensarvområder der identifisert forbedringspotensiale ift vern er gjennomført.
6. Buffersoner må opprettes der forvaltningen finner det hensiktsmessig, og forankres i alle forvaltningsledd og i planverktøy og fredningsvedtak for å sikre landskapsverdiene, og å forhindre eller begrense negativ påvirkning tiltak eller inngrep kan ha på verdensarvområdenes OUV.	Antall verdensarvområder jf. definisjon med buffersoner.

Oppfølging av målene forutsetter at behov og potensielle forbedringer i vernet av bergkunsten identifiseres og utbedres. Fokus på samarbeid og gode rutiner for rapportering og deling av infor-

masjon mellom forvaltningsinstansene er sentralt. Det må også foreligge klarhet i hvilke rettigheter som gjelder for grunneiere, naboer, brukere og besøkende i verdensarvområdene.

Kartlegging av Kåfjordfeltets tilstand.

Utsikt fra Komsafjellet mot inngangen til Kåfjord, flankert av Skoddavarre, Sakkobadne og Auskarnes.

2.4 Mål for bevaring og styrking av støttende verdier

Mål:	Indikatorer:
7. Verdensarvens OUV må tas hensyn til i forvaltningen av de lokale støttende verdier.	Antall kommunale plansaker og beslutninger der hensynet til verdensarvens støttende verdier blir ivaretatt.

Målet tilsier at forvaltningen må få oversikt over landskapselementer og kulturminner som kan knyttes til verdensarven, men som ikke ligger

innenfor de fredete områdene, slik at disse verdiene kan bevares og styrkes.

2.5 Mål for kompetansebygging og forskning

Mål:	Indikatorer:
8. Kunnskapen om bergkunstens meningsinnhold og den kontekst den var en del av videreutvikles.	Antall publikasjoner og avhandlinger som omhandler bergkunsten i Alta.
9. Kunnskapen om bevaring og sikring av bergkunsten i Alta økes.	Antall rapporter og publikasjoner fra kunnskapsutviklende prosjekter omhandlende bevaring og sikring av bergkunsten i Alta.
10. Kompetanse innenfor forvaltning, formidling og forskning bygges opp og opprettholdes lokalt og regionalt.	Antall lokale fagstillinger og kompetansehevende tiltak.

Målene tilsier at eksisterende kunnskapsbyggende prosjekter videreføres samtidig som nye igangsettes. Det må stimuleres og legges til rette for mer forskning på bergkunsten, som omhandler meningsinnhold, bruk, sikring og formidling. Det bør satses på kompetansehevende tiltak lo-

kalt og regionalt som rekruttering og utvikling av forskningskompetanse, kurs, deltakelse på konferanser og seminarer og ikke minst samarbeid med forskningsinstitusjoner og -miljøer. Videre er det viktig at det opparbeides og holdes ved like faglige nettverk rundt forvaltningen av bergkunsten.

Gåtefulle menneskefigurer på Amtmannsnes.

2.6 Mål for informasjon og formidling

Mål:	Indikatorer:
11. Formidlingen av bergkunsten skal være faglig fundert, og oppdateres med ny kunnskap og forskning.	Antall nye forskningsresultater relatert til bergkunsten i Alta som er formidlet gjennom ulike medier.
12. Formidlingen av bergkunsten skal være engasjerende, utfyllende og tilgjengelig for hele verden.	Besøkstallene til museet og i uteområdet i Hjemmeluft, og aktiviteten på nettsider og sosiale medier.
13. Verdensarvens verdier skal ha en plass i Finnmarks befolknings bevissthet og identitet, og bergkunsten er anerkjent som Finnmarks viktigste kulturminne og Altas fremste attraksjon.	Antall tiltak rettet mot lokalbefolkningen, og antall deltakere på disse.
14. Undervisning om bergkunst og verdensarv skal utvikles for alle skoletrinn lokalt og for høyere utdanning i regionen.	Antall tilbud til grunnskole, videregående skole og universitet omkring bergkunst og verdensarv, og antall deltakere på disse.

For å oppnå målene vil det være nødvendig å videreutvikle formidlingen av bergkunsten og finne fram til nye formidlingsmetoder på stedet,

i utstilling og på nett. Det er sentralt å skape en formidling som holder høy kvalitet, er tilpassingsdyktig og møter publikums forventninger.

FOTO: BERNT HOLST

Samtidig vil det være viktig å lage flere aktiviteter og tilbud rettet mot lokalsamfunnet, og lokal medvirkning i formidlingsprosjekter tilknyttet

bergkunsten bør utprøves. Godt samarbeid med utdanningsinstitusjonene er en forutsetning.

2.7 Mål for tilrettelegging og besøkshåndtering

Mål:	Indikatorer:
15. Tilretteleggingen av bergkunsten i Hjemmeluft skal være godt vedlikeholdt, tiltalende og universelt utformet, og besøksfasilitetene velfungerende.	Antall nye tiltak og utbedringstiltak gjort ved tilretteleggingen i Hjemmeluft. Antall felt i Hjemmeluft der tilretteleggingen har tilfredsstillende tilstandsgrad.
16. Bergkunstområder utenfor det tilrettelagte området i Hjemmeluft, skal være tilrettelagt så langt det er ønskelig eller nødvendig for å sikre bergkunsten.	Antall felt der tilretteleggingen har tilfredsstillende tilstandsgrad i verdensarvområdene utenfor Hjemmeluft.

Målene krever at det utvikles gode planer for vedlikehold og forbedring av tilretteleggingen, samt godt samarbeid mellom VAM og Alta Kommune som eier museumsbygg og parkeringsfasiliteter.

Videre er det viktig å identifisere behov for sikring gjennom tilrettelegging i andre verdensarvområder enn Hjemmeluft.

3. Utvikling 2002–2014

Da forrige forvaltningsplan ble skrevet på begynnelsen av 2000-tallet, sto utfordringene i kø for forvaltningen; tilgroing av vegetasjon og vandalisme var noen av dem.

Foregående *Forvaltningsplan for verdensarvområdene i Alta kommune, Finnmark* trådte i kraft i 2002. Siden har forvaltningen gjennomført mange tiltak for å forbedre bergkunstens situasjon. Samtidig har det forekommet ulike utbyggingstiltak og hendelser som har virket negativt inn på bergkunsten og verdensarvområdene. Her gis det derfor en oppsummering av utviklingen og hendelser som har funnet sted i tiden fra 2002 til 2014.

3.1 Viktige behov og tiltak i forrige plan

Følgende behov i forvaltningen av bergkunsten i Alta, med tilhørende tiltak, sto sentralt i den forrige forvaltningsplanen:

Den aller største utfordringen sett fra et forvaltningsståsted var mangel på fredningsvedtak etter KML §§ 19 og 20 med tilhørende bestemmelser i alle VA-områder. Skjøtselsplanene kom til som en følge av fredningsbestemmelsene.

En annen utfordring planen måtte adressere var mangel på planer for skjøtselen av bergkunsten og verdensarvområdene. Et viktig tiltak var derfor å utarbeide skjøtselsplaner for alle områder og lokaliteter. For å styrke skjøtselsarbeidet ble det også anbefalt å få på plass en avtale mellom Finnmark fylkeskommune og Alta Museum om utføring av skjøtsel i verdensarvområdene.

For å sikre bergkunsten og kulturlandskapet på Amtmannsnes og i Kåfjord var det viktig for forvaltningen å få gjennomført fredninger av områdene. Videre ble det også påpekt at fysisk sikring av Amtmannsnes mot motorisert ferdsel var en utfordring i seg selv.

Hva sikringstiltak mot naturlige prosesser angår var planen i stor grad avventende til hvilke resultater og konklusjoner som ville komme ut av det da pågående nasjonale Bergkunstprosjektet (se Kap. 3.6).

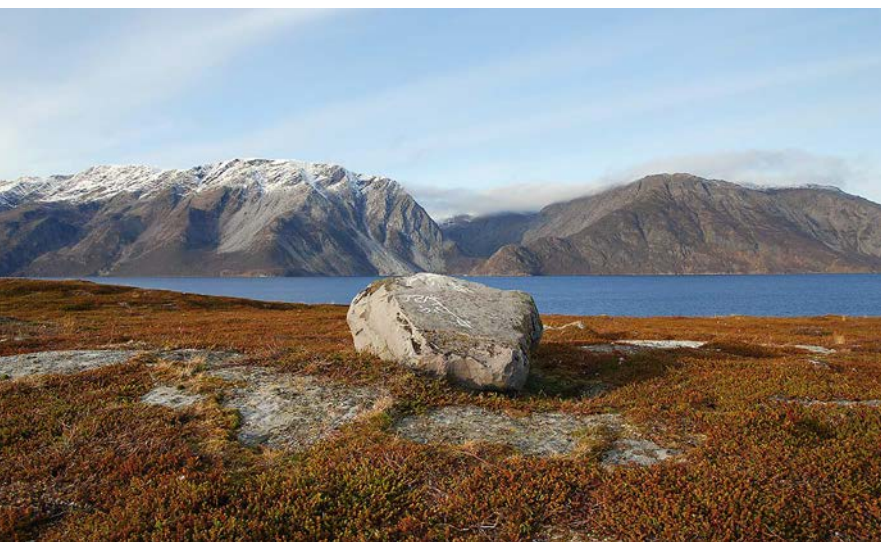
Planen påpekte at forvaltningens dokumentasjon og oversikt over bergkunstfeltene var mangelfull.

Systematisk registrering og kartfesting i et GIS ble dermed et viktig tiltak. Videre så man også nødvendigheten av å etablere et eget arkiv for verdensarven i Alta.

3.2 Retrospektiv OUV

Som konsekvens av kravene i retningslinjene for implementering av UNESCO-konvensjonen har det blitt forfattet en retrospektiv¹ *Statement of Outstanding Universal Value* for verdensarven i Alta. Denne ble vedtatt av den internasjonale verdensarvkomitéen i 2013 og vil være førende for

1 Kravet er kommet inn etter innskrivningen av bergkunsten i Alta på verdensarvlisten, i dag skal en OUV-erklæring foreligge allerede ved nominasjon.

Langnesholmen på Isnestoften i 2008.

Bergkunsten i Kåfjord ble områdefredet i 2009.
FOTO: BERNT HOLST

den framtidige verdensarvforvaltningen i henhold til retningslinjene. Erklæringen er gjengitt i kapittel 4.

3.3 Verdensarvstatus og fredningsvedtak

Innskrivningen av Bergkunsten i Alta på verdensarvlisten fra 1985 omfatter mesteparten, men ikke alle geografiske områder i Alta kommune hvor det i dag er kjent at det finnes bergkunst. Siden innskrivningen har det blitt registrert flere nye bergkunstlokaliteter og -felt i Alta. De fleste av disse ligger innenfor det innskrevne området i Hjemmeluft, men det har også kommet til nye lokaliteter/felt som faller utenfor de innskrevne verdensarvområdene. Disse har derfor ikke status som verdensarv formelt sett (se også Kap. 4.). All bergkunst i Alta anses imidlertid som del av det samme forhistoriske kulturmiljøet som verdensarven, uavhengig av formell status. En inkludering av all bergkunst i Alta i den helhetlige verdensarvforvaltningen har derfor vært praktisert.

Etter innskrivningen har norske forvaltningsmyndigheter vedtatt områdefredninger med hjemmel i kulturminneloven § 19 i Hjemmeluft (1991), på Amtmannsnes (2007) og i Kåfjord (2009). De vedtatte områdefredningene, både i Kåfjord og på Amtmannsnes, omfatter større arealer enn det som formelt innehar verdensarvstatus. De inkluderer også andre kulturminner som bosetningsområder i nærheten av verdensarven.

3.4 Verdensarvsenter for Bergkunst - Alta Museum

Som del av konsolideringen av museene i Finnmark ble Alta Museum fra 1. januar 2007 omgjort til *Verdensarvsenter for Bergkunst - Alta Museum*, et IKS med Alta kommune og Finnmark fylkeskommune som eiere. VAM skal ifølge selskapsavtalen arbeide med bevaring, dokumentasjon og formidling av bergkunst i Finnmark, dette inkluderer utføring av forvaltningsoppgaver iht. kulturminneloven på vegne av Finnmark fylkeskommune.

En samarbeidsavtale ble inngått mellom VAM og fylkeskommunen der forvaltningsoppgavene som VAM skal utføre er definert. Oppgavene er gjengitt i detalj i kapittel 6.

FOTO: BERNT HOLST

Forvaltningsoppgavene har blitt løst gjennom prosjektmidler fra Riksantikvarens bevaringsprogram for verdensarv, samt årlige tilskudd og overføring av en stilling fra fylkeskommunen til VAM. Forvaltningsprosjektene har også ført til styrking av VAMs kompetanse med flere faglige ansatte.

Videre har VAMs fasiliteter blitt kraftig forbedret etter at museet ble utvidet med nytt tilbygg som åpnet i 2013. Hvilket også har styrket VAMs evne til å utføre sine oppgaver i forvaltningen av verdensarven.

I 2015 ble VAM gitt formell autorisasjon som verdensarvsenter. Formålet med autoriseringen er å sikre at senteret oppfyller visse krav, blant annet kvalitet.

3.5 Samarbeidsorganer

Samarbeidsgruppen for bergkunsten i Alta ble konstituert 13.11.1998, og består av representanter fra følgende instanser: Riksantikvaren, Klima- og miljødepartementet, Finnmark fylkeskommune,

Sametinget, Tromsø Museum, Alta kommune og VAM. Gruppen har fungert som nasjonalt samarbeidsorgan i forvaltningen av verdensarven og vært det viktigste diskusjonsforumet for faglige problemstillinger og drøfting av forvaltningstiltak.

I tillegg til den nasjonale samarbeidsgruppen hadde man i årene 2003–2009 også en regional samarbeidsgruppe for bergkunsten i Alta for planlegging og samkjøring av tiltak mellom de utførende forvaltningsinstansene. Etter 2009 har den praktiske planleggingen av tiltak i større grad blitt utført internt ved de enkelte utførende instanser, med samarbeid for de enkeltstående tiltak hvor det har vært nødvendig.

3.6 Kunnskapsutvikling og dokumentasjon

Siden forrige forvaltningsplan har det blitt gjort betydelig forskning på bergkunsten i Alta. Større forskningsarbeider er doktorgradsavhandlinger av Jan Magne Gjerde (2010) og Marie Vourc'h (2008) og Knut Helskogs nye bok *Samtaler med*

Hjemmeluft: Ole Pedersen 1A

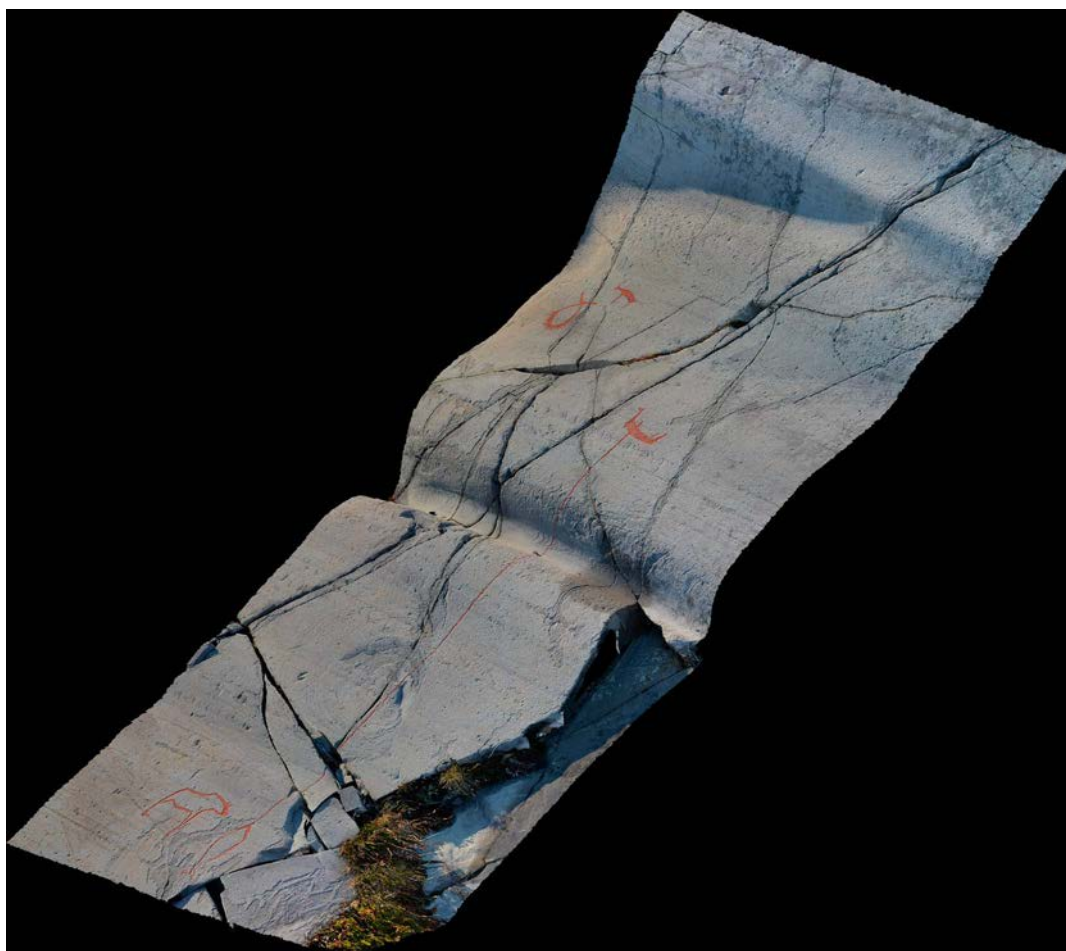
Ikke tilrettelagt for publikum

Feltet ligger 23-25 meter over havet, og figurene ble laget for mellom 6000 og 7000 år siden.

Dette store feltet ligger på et avrundet svaberg, med en bratt vegg på vestsiden mot sjøen. Figurene er hogd inn på begge sider av toppen av berget. Store deler av bergflaten er preget av erosjon. Feltet domineres av en stor bjørnefigur, komplekse jaktscener, hval, fugl, båter, reingjerder, rein samt adskillige bjørner og bjørnespor. Her finnes også Hjemmelufts desidert største menneskefigur, på 160 cm. Den eneste båten med et sikkert reindhode i staven er også her.

Ingen seksjonsinndeling eller figurnummerering er foreløpig etablert

Kalkering **Fotomosaikk** **Gå til arkivet**

Dokumentasjon og tilgjengeliggjøring imøtekommer interesse og fremmer forskning.

Kåfjordfeltet etanolbehandles.

maktene (2012). Videre kan det vises til flere artikler i vitenskapelige tidsskrift. Forskningen har styrket og bidratt med nye perspektiver for forståelsen av bergkunsten i Alta som har fått betydning for forvaltning, dokumentasjon og ikke minst formidlingen av verdensarven.

I 2005 ble det tiårige nasjonale prosjektet *Sikring av bergkunst – Bergkunstprosjektet* avsluttet, prosjektet hadde som formål å forske på forvittringsårsaker, etablere oversikt over tilstand og sette i gang sikringstiltak for å bevare bergkunsten i Norge. Kunnskapsresultatene fra prosjektet ble publisert i en rekke rapporter samt en veiledning i dokumentasjon, skjøtsel og overvåking av bergkunst, populært kalt *Bergkunsthåndboken* (Bjelland & Helberg 2006). Med prosjektet ble det gjort omfattende dokumentasjon av bergkunsten i Altas tilstandssituasjon og skjøtels- og bevaringstiltak ble iverksatt. Kunnskapen prosjektet har tilført har hatt stor betydning for skjøtelsen av

verdensarven i Alta. Bergkunstprosjektet har blitt avløst av et eget nasjonalt bevaringsprogram for bergkunst som skal vare fram til 2020.

I henhold til forrige forvaltningsplan har fylkeskommunen jobbet for å forbedre oversikten over verdensarven gjennom kartlegging og dokumentasjon. Med overføring av oppgaver til VAM har dette arbeidet blitt videreført av museet.

Siden etableringen som Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum har VAM opprettet egen prosjektvirksomhet for kunnskapsutvikling om verdensarven. Denne virksomheten omfatter blant annet tildekking, utvikling av digitalarkiv for bergkunsten i Alta, dokumentering og dokumentasjonsutvikling, og det nylig oppstartede Kåfjordprosjektet².

² Sikringsprosjektet skal drive overvåking av den svært sårbare bergkunsten i Kåfjord over lengre tid og vurdere nye løsninger for sikring av feltet mot uønskede påvirkninger.

Bjørnefigur før og etter flere år med etanolbehandling.

Malingsfjerning på Apana Gård.

Skogrydding i Kåfjord.

Vårløsning skaper problemer med veien i fjæra i Hjemmeluft.

Storsteinen med tildekking i 2007.

Et av de gamle naustene i Hjemmeluft.

3.7 Skjøtsel av verdensarven

En sentral del av forvaltningsarbeidet har vært utarbeiding og implementering av skjøtelsplaner for bergkunsten i Alta. Med Finnmark fylkeskommunes plandokument *Skjøtsel av arkeologiske kulturminner og Bergkunst i Finnmark 2006–2020* ble det laget en langsiktig plan for verdensarvområdene. Videre ble det utarbeidet mer detaljerte skjøtelsplaner for alle bergkunstfelt som var i bruk fra og med 2005 til og med 2009. Etter 2009 har ordinære skjøtselstiltak vært gjennomført i en mer rutinemessig form i henhold til årlige søknader om finansiering til Riksantikvarens bevaringsprogram for verdensarven. Skjøtelsen som er utført har generelt ført til en betydelig forbedret tilstand for bergkunstfeltene og deres omgivelser.

Bekjemping av lav med etanol har vært et sentralt skjøtselstiltak på alle rissede bergkunstfelt i

Alta. Lavens forvitrende effekt på berget er om-diskutert og lavens effekt kan være både positiv og negativ avhengig av lavtyper. For dokumentasjon, forskning og formidling har lav imidlertid en svært negativ effekt og det har vært bred enighet i samarbeidsgruppa om at bekjempingen av lav har vært positiv for verdensarven i Alta.

Gjengroing er en kontinuerlig faktor i verdensarvområdene. Fjerning av vegetasjon fra sprekker og langs bergkunstfeltenes ytterkanter inngår i den ordinære skjøtelsrutinen. Siden 2004 har det vært gjennomført årlige tiltak med skogrydding i Hjemmeluft av varierende omfang. I Kåfjord og på Amtmannsnes har det blitt gjort mer episodiske tiltak med rydding av skog.

I henhold til anbefalinger fra Bergkunstprosjektet og den langsiktige skjøtelsplanen har det blitt lagt mye ressurser i tildekkinger for å sikre deler av bergkunsten i Alta, en helårstildekking ble pro-

Informasjonsskiltet monteres i Transfarelv.

duert for Kåfjordfeltene og vintertildekkinger for Storsteinen og Amtmannsnes. Etter relativt kort tid meldte det seg usikkerhet hvor vidt tildeknin-gene egentlig var til det beste for bergkunstfelte-ne. I Kåfjord ble det observert sopp- og algevekst på berget under tildekningen. Tildekningsma-terialene viste seg å slites mye raskere enn man hadde beregnet og vintertildekningene var svært problematiske med tanke på oppbevaring i de andre tidene på året. Tildekningspraksisen har derfor blitt avsluttet inntil videre.

I Hjemmeluftområdet er deler av helleristningene malt opp av hensyn til formidling. Siden forrige plan har det ved et par anledninger blitt foretatt gjenoppmaling av enkelte bergkunstfelt der gam-mel maling var begynt å slites vekk. Samtidig er det lagt ned betydelig arbeid i å utvikle metoder

for å fjerne gammel oppmaling uten å skade berg-kunstfigurene og berget. Et samarbeidsprosjekt mellom Tromsø Museum og tekniske konser-vatorer fra NTNU og Bergen Museum har gitt gode resultater. Siden 2010 har man etter hvert fjernet det meste av oppmaling på bergkunstfelt på østsiden av Hjemmeluft. Ikke overraskende har malingsfjerningen skapt utfordringer for for-midlingen av verdensarven når figurene har blitt mindre synlig.

Tiltak mot skjemmende/forstyrrende elementer i verdensområdene har også vært gjennomført. Det mest omfattende er fjerningen av en gammel kraftlinje i Hjemmeluftområdet i 2007. Samtidig har det aldri ferdigstilte «Stornaustet» og flere pri-vate naust blitt stående i en forfallstilstand uten vedlikehold over lengre tid. Arbeid pågår med å få avklart hva som skal skje med disse byggene i framtiden.

3.8 Formidling og tilrettelegging

Formidlingen av verdensarven i Alta har blitt styrket med ulike tiltak. I den permanente ut-stillingen ved VAM har verdensarven fått større fokus, det har blitt utviklet audioguides for be-søkende i Hjemmeluft, flere nye informasjonsskilt har blitt satt opp i Hjemmeluft, på Amtmannsnes og ved Transfarelv 1, dessuten har det digitale bergkunstarkivet gjort bergkunsten mer tilgjengelig i digital form.

Skjøtselen har gjort at bergkunsten framstår mye bedre ivaretatt og har forbedret opplevelsen av kulturlandskapet i Hjemmeluft. Dessuten har skjøtsel og sikring av bergkunsten blitt integrert som et eget tema i formidlingen.

Som følge av mer kunnskap om sårbarhet og til-rettelegging gjennomføres formidlingen nå mer skånsomt og med større respekt enn tidligere.

Det har jevnlig vært utført nødvendig vedlike-holdsarbeid på den fysiske tilretteleggingen i Hjemmeluft. Store deler av gangveiene er gamle, hvilket også har ført til at vedlikeholdet har blitt mer krevende. Videre har det blitt gjort utbedrin-ger av gangveier med snuplasser for rullestolbru-kere og egne platter for guider under omvisning.

I Hjemmeluft har det siden 2010 vært tilbakeven-dende problemer knyttet til drenering av vann, avløp og kloakk i et avgrenset område på østsiden av bukta. Dette har både medført skader på til-

Hva sier bergkunsten?

Portalen i berget

Innen bergkunstforskning og -dokumentasjon var det tidligere størst fokus på selve figurene, mens bergene de ble hogget eller malt på var av mindre interesse. I dag mener de fleste at vi ikke kan se figurene atskilt fra berget. De er en enhet som sammen gir en større dybde til vår forståelse av bergkunsten. Dette har vi vært inne på flere ganger i denne spalten, spesielt når det gjelder de mange spennende bergformasjonene og mønstrene som finnes i Hjemmeluft.

I dag skal vi bevege oss østover, til hellemaleriene i Transfarelv. De ligger i et utilgjengelig og dramatisk landskap, svært forskjellig fra Hjemmeluft. På de steile bergveggene er det malt mennesker, dyr, geometriske mønstre, streker og flekker. En av menneskefigurene er spesielt interessant. Den er plassert i en naturlig nisje i bergveggen. De røde beina, armene og hodet ser vi godt, mens kroppen delvis er skjult av en hvit saltutfelling etter vannsig fra en sprekke. Plasseringen i nisjen gir en ekstra dimensjon til figuren. Det ser nærmest ut som om den står i en portal.

I bergkunst laget av San-folket i det sørlige Afrika er det flere figurer som enten kommer ut av, eller forsvinner inn i berget, via sprekker og forsengkninger. San-sjamanene besøkte åndeverdenen gjennom en tunnel som i noen tilfeller startet ved bergveggene. Bergveggen var et slør som skilte denne verden og åndeverdenen. I noen tilfeller kunne sprekker, utspring eller forsengkninger bli forstørret i sjamanens transe slik at det ble mulig å trenge gjennom dette sløret.

Kan det tenkes at figuren i Transfarelv viser en sjaman i ferd med å trenge gjennom berget, på vei til eller fra en skjult verden der åndene bodde?

*Tekst: Heidi Johansen
Foto: Karin Tansem*

Kilde: Verdensarvsenter for bergkunst - Alta Museum. Besøk vår nettside: www.alta.museum.no

En av et hundretall små artikler i Altaposten.

Mellom 400 og 500 fjerdeklassinger deltar på VAMs steinalderdager hvert år.

rettelegging og redusert opplevelsesverdi, særlig i smeltesesongen og ved kraftige regnskyll. Skadene har krevet betydelige tiltak fra VAMs side for å sette grusveier tilbake i stand og utbedre dreneringen. Samtidig har kloakk flere ganger blitt presset opp av gjennom en kum i området som følge av tett kloakkledning. Ved et tilfelle var problemet med tett kloakk så omfattende at Alta Kommune måtte gjøre strakstiltak med anleggsmaskiner i verdensarvområdet, hvilket medførte store skader på vegetasjonen og betydelig inngrep i grunnen langs den tette kloakkledningen. Problemene kommer av at avløpssystemet er gammelt og har for dårlig kapasitet i forhold til den boligutbyggingen som har funnet sted. Med utbyggingen av nytt renseanlegg og ledning av kloakken dit vil den verste delen av problemet trolig opphøre.

VAM har gjennomført flere formidlingsarrangementer rettet mot lokalbefolkningen. DKS-tilbudet *Steinalderdager* er et viktig og populært tilbud for barneskolene og benyttes også av skoler

fra andre kommuner i vestfylket. I 2011 og 2012 ble det arrangert *Verdensarvdag* på museet og i flere år har det blitt arrangert mørkevandringer på høsten.

Et annet formidlingsprosjekt ble gjort i samarbeid med avisen *Altaposten* hvor VAM i den ukentlige spalten *Hva sier Bergkunsten* formidlet korte fortellinger fra verdensarven.

3.9 E6-utbyggingen

Alta er en kommune i vekst og det er åpenbart at utviklingen setter verdensarven under press. Det tydeligste eksemplet på dette er utbedringen av E6 som har medført et enormt inngrep i landskapsprofilene like ved verdensarvområdet i Hjemmeluft og på andre siden av fjorden for verdensarven i Kåfjord. Videre har den ført til andre negative konsekvenser i form av økt støy- og støvforurensing i den vestlige delen av Hjemmeluftområdet som har redusert opplevelsesverdien betraktelig.

Skader på Bergbukten 4A.

3.10 Brudd på kulturminneloven og fredningsbestemmelser

Av hendelser som virker negativt på verdensarven i Alta er fysiske skader på bergkunstfeltene og figurene, det alvorligste som kan finne sted. Eksempler på bevisst hærverk på bergkunsten har heldigvis vært få og av relativt begrenset omfang. I tiden siden 2002 har VAM rapportert om oppdagelser av hærverk på lokalitetene Bergbukten og Apanes i Hjemmeluftområdet, hvorav skadene på feltet Bergbukten 4A er det groveste tilfellet. I tillegg fant det sted et særlig alvorlig tilfelle på Amtmannsnes der to felt ble skadet ved å spinne piggdekk på bergflaten med et motorkjøretøy.

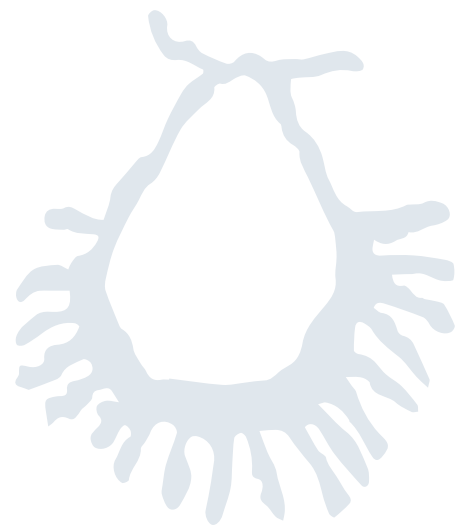
Til tross for sikrings- og informasjonstiltak med fysiske gjerdar og skilt på Amtmannsnes observeres det fortsatt motorisert ferdsel i området og over feltene, senest i 2013. Nye skader på bergkunsten som følge av dette har heldigvis ikke vært påvist.

Ferdsel i strid med fredningsbestemmelser er også kjent fra Hjemmeluft og Kåfjord. I Hjemmeluft holder VAM aktivt tilsyn og gir anvisninger om hva slags ferdsel som tillates i området, samt viser folk bort om nødvendig. Det er naturlig nok ikke mulig for VAM å holde samme tilsyn med de øvrige verdensarvområdene, tilsynet i Hjemmeluft begrenses da også til museets åpningstider når det er bemanning til stede. Samtidig har det blitt større offentlighet om bergkunsten utenfor Hjemmeluft, hvilket antakelig motiverer til mer besøk i verdensarvområdene som ikke er tilrettelagt.

Det har også vært rapportert om et lite antall hendelser og inngrep i Hjemmeluft, på Amtmannsnes og på Storsteinen forårsaket av uaktsomhet eller manglende kunnskap om fredningsgrenser og fredningsbestemmelser hos de lokalboende.

Motorisert ferdsel på Amtmannsnes og i Kåfjord.

4. Verdienes tilstand

4.1 OUV-erklæringen

Verdensarven Bergkunsten i Altas kjerneverdier er definert i følgende *Statement of outstanding universal value*. Erklæringen er opprinnelig på engelsk, en norsk versjon er inkludert som vedlegg.

Brief synthesis

The property is situated in the northernmost part of Norway, far north of the Arctic Circle at the head of the Alta Fjord. It contains thousands of rock carvings and paintings located at 45³ sites in five different areas at the head of the Alta Fjord (Kåfjord, Hjemmeluft, Storsteinen, Amtmannsnes and Transfareldalen). More rock art made by hunter-gatherers is found in Alta than anywhere else in northern Europe. This seems to indicate that for thousands of years, from approximately 5000 B.C. to about the year 0, Alta was an important meeting place far north of the Arctic Circle. The development of carvings in Alta through thousands of years can be related to the post-glacial land upheaval. The oldest carvings are found at the highest points of the landscape. In Alta the changing landscape of prehistoric times is evident, and the position of the carvings also provides a key to understanding the chronology of rock art in the circumpolar region.

The Rock Art shows communication between the world of the living and the worlds of the spirits, and gives insight into the cosmology of prehistoric hunters and gatherers. There is an exceptionally high number of human figures and compelling portrayals of prehistoric social life, dancing, processions, and rituals. Moreover, the Rock Art provides a

³ Antallet som oppgis her er det som man opprinnelig kjente til når bergkunsten ble innskrevet på verdensarvlisten, siden den gang er antallet kjente bergkunstfelt mer enn fordoblet. Muligheten for å få justert dette i OUV, eventuelt fjernet henvisningen til antall, bør inngå i en utredning om inkludering av all kjent bergkunst i verdensarven (se tiltak 7.2 i vedlagt tiltaksplan).

unique testimony to the interaction of hunter-gatherers with the landscape. The panels show hunting, fishing and boat journeys, and are thought to represent microlandscapes. A wide range of circumpolar fauna is depicted (reindeer, elks, bears, fish, whales, seabirds, etc.). Studies of material culture are enriched by the many different artefacts shown on the Alta panels. Good preservation conditions permit the study of rock art production.

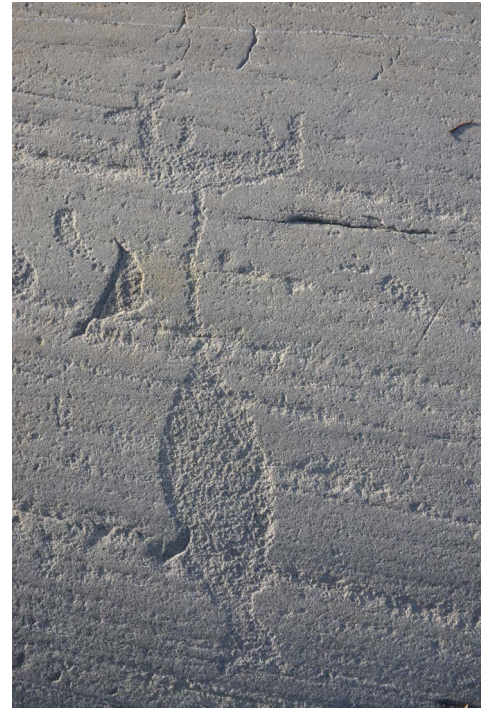
Investigation of the large settlement sites adjacent to the carvings gives a better understanding of the social context of the Rock Art. The Rock Art and the settlement sites demonstrate communication in prehistory with areas thousands of kilometres away.

Criterion (iii): The Rock Art of Alta, with its thousands of paintings and engravings, is an exceptional testimony of the aspects of life, the environment and the activities of hunter-gatherer societies in the Arctic in prehistoric times. The wide range of motifs and scenes of high artistic quality reflect a long tradition of hunter-gatherer societies and their interaction with landscape, as well as the evolution of their symbols and rituals from approximately 5000 B.C. to about the year 0.

Integrity

Nearly all the Rock Art sites known in Alta are included in the World Heritage property. All the different motifs, styles and chronological phases are represented by the inscribed components.

The rock art was created close to what was the shoreline in prehistory. The landscape in which the rock art is found remains relatively unchanged in recent times, and in particular the view stretching many kilometres out into the fjord is almost untouched by modern activity. In Alta one can easily imagine the changing landscape in prehistoric times.

Natural erosion and vandalism are potential threats to the carvings and paintings. Of the five areas only Hjemmeluft is open to the public. As part of the visitor management strategy, wooden walkways and platforms have been constructed to protect the Rock Art from damage.

Authenticity

Nearly all of the Rock Art of Alta is found on rock surfaces which are in situ. Except for a few cases of carvings on loose boulders, all of the rock art is found on the bedrock and is exceptionally well preserved. About 30 % of the carvings were covered by turf up to the time of their discovery and have not been significantly damaged since. The production technique can easily be studied, since the carvings have remained mostly intact. New cleaning techniques developed in Alta have rid the rock surfaces of potentially damaging lichen growths and substantially improved the visibility of the carvings. Hjemmeluft is the largest area with rock carvings. Here the carvings have been chiselled into very hard quartz-rich sandstone. The state of preservation varies from exceptionally good to good. Some of the rock carvings along the walkways have been painted red to make them easier to see. This practice is continually under discussion as it compromises the conditions of authenticity.

In the three other rock-carving areas there are softer rock types, and there has consequently been more erosion. But even in Kåfjord, where the red slate has more cracks than in the other areas, most of the figures have been preserved under turf, and the chisel marks from their production thousands of years ago can be studied. The area with rock paintings, Transfarelvdalen, was discovered by scientists in the 1960s, but the panels appear to have always been known to the local people. They are well preserved and painted on dry rock surfaces with red ochre clay as pigment and animal fat as the binding medium.

Protection and management requirements

The sites inscribed as part of the World Heritage property are protected by the Norwegian Cultural Heritage Act. The State Party has the overall responsibility and the county authority has the management responsibility at regional level. A cooperation group for the World Heritage property was established in 1998 with members from all administrative levels, the University of Tromsø, Alta Museum and the Sámi Parliament in Norway.

The day-to-day management is performed by Alta Museum in keeping with the outlines and principles of the Management Plan, which is revised at regular intervals. Staff consists of both education and archaeology experts. Key responsibilities are facilitation and education for visitors and schools, monitoring and maintenance, including the development of methods for protective actions. Thorough documentation is produced and digitally archived.

The main challenge is the weathering process caused by vegetation, frost and other natural processes. A number of methods for limiting and slowing the weathering process have been developed, and others are being tested. Vandalism is also a potential threat. Some of the sites were discovered close to residential areas, as a result of which close monitoring by the cultural heritage authorities of any development which may have a visual impact on the property has become necessary.

Noen av bergkunstfeltene er forbløffende godt bevart, som Bergbukten 4A fra den eldste fasen. Amtmannsnes 3 derimot, har store skader som må kartlegges. På Kåfjordfeltet er mange figurer godt bevart, men feltet preges også av sprekker og forvitring.

4.2 Tilstandsbeskrivelse

OUV-erklæringen gir hovedsakelig en tosidig begrunnelse for Bergkunsten i Altas verdensarvstatus: på den ene siden bergkunstens omfang, innhold, mangfold og bevaringsgrad, på den andre siden bevaringen av landskapet rundt bergkunsten og relasjonene mellom bergkunsten og landskapet. For å beskrive verdienes tilstand er det derfor hensiktsmessig å beskrive bergkunstfeltenes og landskapsverdiens tilstand hver for seg.

For å beskrive bergkunstens tilstand benyttes det her samme graderingsystem som for arkeologiske kulturminner i den nasjonale kulturminnedatabasen Askeladden. Bergkunsten og verdensarvområdene i Alta faller hovedsakelig innenfor tilstandsgradene 0 til 3 i graderingssystemet som er definert ut fra behov for tiltak:

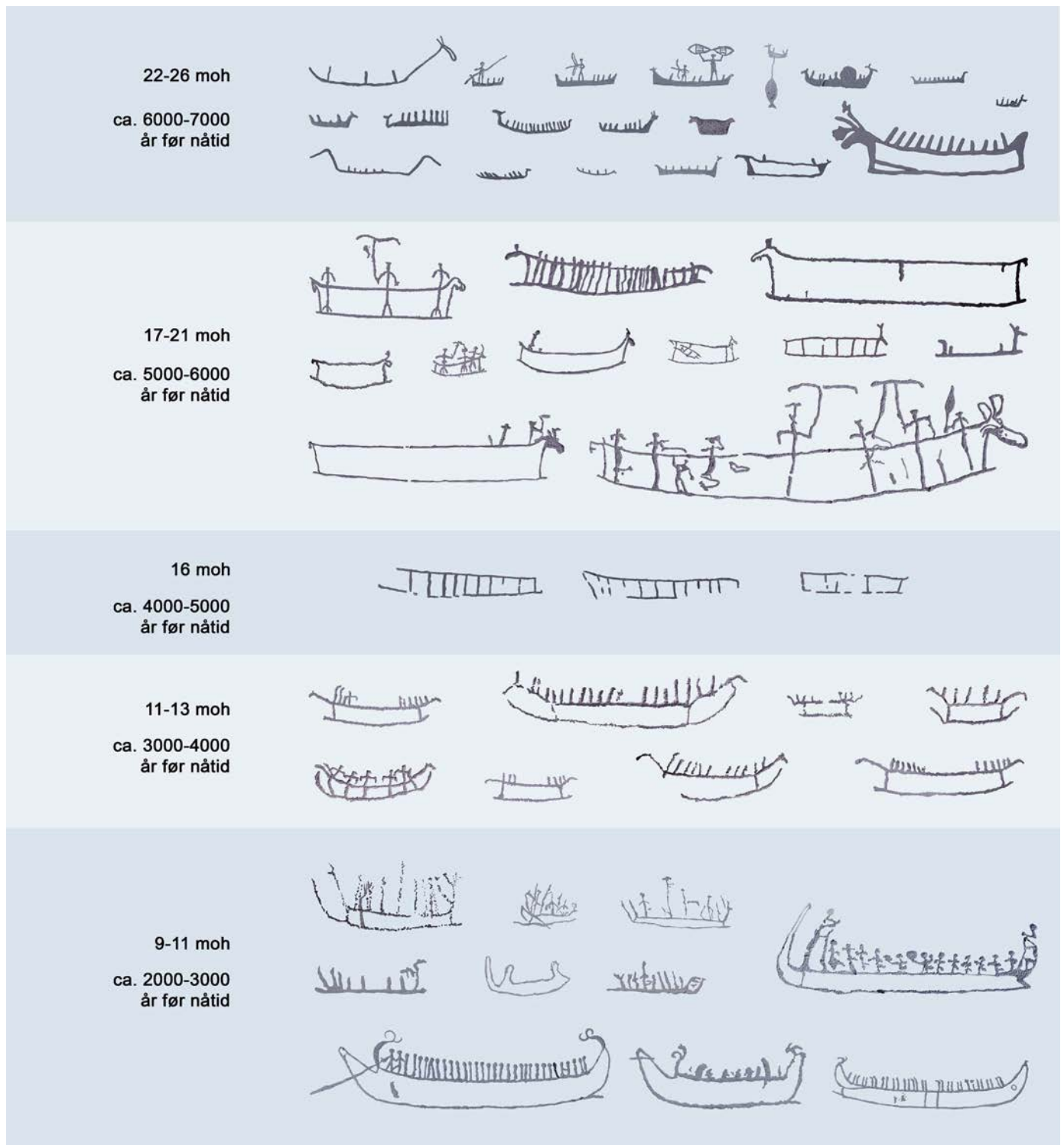
- TG 0. Ingen umiddelbare behov.
- TG 1. Ordinært behov for tiltak, det vil si kun normal skjøtsel.
- TG 2. Moderat behov for tiltak.
- TG 3. Betydelig behov for tiltak.
- TG 4. Fjernet
- TG 9. Ukjent.

En tilstandsgrad på 1 eller 0 er å anse som tilfredsstillende i forvaltningen av verdensarven.

I tabelloversiktene som følger oppgis tilstand for alle kjente bergkunstfelt i Alta. Det gis tilstandsgradering for både sikrings- og tilretteleggingsbehov. Sikring omfatter tiltak for å bevare og fremme bergkunstfeltenes integritet og autenticitet, deriblant skjøtsel og pleie, forebyggende tiltak mot naturlige påvirkningsfaktorer, konserveringstiltak og lignende. Tilretteleggingsbehov i Hjemmeluft handler om å tilgjengeliggjøre bergkunsten og fremme opplevelsesverdien. For alle andre verdensarvområder enn Hjemmeluft er det kun vurdert behov for tilrettelegging som forebyggingstiltak mot uønsket ferdsel eller aktivitet. Feltnavn og nummer følger det systemet som brukes i VAMs dokumentasjonsmateriale og bergkunstarkiv. Der hvor det finnes enkeltminneoppføringer i Askeladden er dette ID-nummeret også oppgitt. Mangelfulle og utdaterte beskrivelser i Askeladden gjør det i mange tilfeller vanskelig å si helt sikkert hvilket felt et ID-nummer tilhører. Dette illustrerer et stort behov for oppdatering og kvalitetssikring av registreringene i Askeladden.

4.2.1 Hjemmeluft

Bergkunstfeltene i Hjemmeluft kan regnes blant de mindre sårbare i Alta. Bergflatene består av en hard sandstein og har relativt høy motstand

Det finnes rundt 100 båtfigurer i Alta, og mangfoldet er slående.

mot naturlig slitasje, hvilket bekreftes av at figurene på feltene her framstår som særdeles godt bevart. Bergkunsten i området er mindre utsatt for menneskelig aktivitet takket være tilretteleggingen og det faktum at VAM er situert i området og kan holde det under daglig tilsyn. Riktignok er tilsynet begrenset til museets åpningstider.

I tillegg må lokalitetene som ligger lengst unna, særlig Apanes, anses å være potensielt mer utsatt. Området som helhet er juridisk vernet mot tiltak og ferdsel gjennom områdefredning. Fredningsgrensen tilsvarer det geografiske området som er innskrevet på verdensarvlisten.

Apana Gård, samlet tilstandsgrad: 2

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Apana Gård 1A	57750-1	TG2	TG2
Apana Gård 1B	57750-1	TG2	TG2
Apana Gård 1C	57750-1	TG2	TG2
Apana Gård 2A	57750-2	TG2	TG2
Apana Gård 2B	57750-2	TG2	TG0
Apana Gård 3	57750-3	TG1	TG0
Apana Gård 4	57750-4	TG2	TG2
Apana Gård 5	57750-5	TG2	TG2
Apana Gård 6	57750-6	TG2	TG2
Apana Gård 7	57750-7	TG1	TG1
Apana Gård 8	57750-8	TG1	TG0
Apana Gård 9	57750-9	TG1	TG0
Apana Gård 10	57750-10	TG2	TG2
Apana Gård 11	57750-11	TG1	TG0
Apana Gård 12	57750-12	TG1	TG2
Apana Gård 13	57750-13	TG2	TG2
Apana Gård 14	57750-14	TG1	TG0
Apana Gård 15	57750-15	TG1	TG0
Apana Gård 16	57750-16	TG1	TG0
Apana Gård 17		TG9	TG9
Apana Gård 18	57750-1	TG2	TG0
Apana Gård 19		TG2	TG0

Apanes, samlet tilstandsgrad: 2

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Apanes 1	48028-2	TG2	TG3
Apanes 2	48028-1	TG1	TG1
Apanes 3	48028-3	TG2	TG3
Apanes 4		TG2	TG3
Apanes 5	48028-4	TG2	TG3
Apanes 6	48028-5	TG1	TG1
Apanes 7		TG2	TG1
Apanes 8		TG2	TG3
Apanes 9		TG2	TG1
Apanes 10		TG3	TG3

Apana Gård 12.

Bergbukten, samlet tilstandsgrad: 2

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Bergbukten 1	18427-1	TG1	TG2
Bergbukten 2	18427-2	TG1	TG2
Bergbukten 3A	18427-3	TG1	TG2
Bergbukten 3B	18427-4	TG1	TG0
Bergbukten 3C		TG1	TG2
Bergbukten 4A	18427-5	TG2	TG0
Bergbukten 4B	18427-6	TG1	TG2
Bergbukten 5	18427-10	TG1	TG0
Bergbukten 6	18427-7	TG1	TG2
Bergbukten 7A	18427-8	TG1	TG2
Bergbukten 7B		TG1	TG2
Bergbukten 8A	18427-9	TG2	TG2
Bergbukten 8B	18427-9	TG1	TG0
Bergbukten 8C		TG1	TG0

Bergheim, samlet tilstandsgrad: 2

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Bergheim 1	68067-1	TG2	TG3
Bergheim 2	68067-2	TG1	TG1
Bergheim 3	68067-3	TG1	TG1
Bergheim 4A	68067-4	TG2	TG1
Bergheim 4B		TG1	TG1
Bergheim 5	68067-5	TG1	TG1
Bergheim 6	68067-6	TG1	TG1
Bergheim 7		TG2	TG1
Bergheim 8		TG2	TG1
Bergheim 9		TG2	TG1
Bergheim 10		TG1	TG1
Bergheim 11		TG1	TG1

Decca, samlet tilstandsgrad: 1

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Decca	8631	TG1	TG0

Mellom Bergheim og Apanes, samlet tilstandsgrad: 1

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
MBA 1	28484	TG1	TG0
MBA 2		TG1	TG0

Ole Pedersen, samlet tilstandsgrad: 2

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Ole Pedersen 1A	28486-1	TG1	TG0
Ole Pedersen 1B	28486-1	TG1	TG0
Ole Pedersen 1C	28486-1	TG1	TG2
Ole Pedersen 2	28486-2	TG1	TG0
Ole Pedersen 3	28486-3 og 4	TG2	TG0
Ole Pedersen 4	28486-5	TG2	TG0
Ole Pedersen 5A	28486-6	TG1	TG0
Ole Pedersen 5B	28486-6	TG1	TG0
Ole Pedersen 6	28486-7	TG1	TG0
Ole Pedersen 7	28486-8	TG2	TG0
Ole Pedersen 8A	28486-9	TG1	TG2
Ole Pedersen 8B		TG1	TG0

Ole Pedersen 9	28486-10	TG1	TG2
Ole Pedersen 10	28486-11	TG1	TG0
Ole Pedersen 11A	28486-12	TG3	TG3
Ole Pedersen 11B	28486-2	TG3	TG3
Ole Pedersen 11C		TG3	TG3
Ole Pedersen 12		TG1	TG0
Ole Pedersen 13		TG1	TG0
Ole Pedersen 14	28486-13	TG1	TG0
Ole Pedersen 15	28486-14	TG1	TG0
Ole Pedersen 16		TG1	TG0
Ole Pedersen 17		TG1	TG0
Ole Pedersen 18		TG1	TG0
Ole Pedersen 19		TG1	TG0
Ole Pedersen 20		TG2	TG0
Ole Pedersen 21		TG2	TG0
Ole Pedersen 22		TG1	TG0
Ole Pedersen 23		TG1	TG0
Ole Pedersen 24		TG1	TG0
Ole Pedersen 25		TG2	TG0

4.2.2 Amtmannsnes

Bergkunstfeltene på Amtmannsnes er etter Kåfjord, de mest sårbare feltene med ristninger. Bergflatene består av en meta-arkose, en mykere og mer omdannet sandstein enn den i Hjemmeluft. Bergkunsten framstår også som betydelig mer nedslitt på Amtmannsnes. Samtidig er verdensarvområdet her svært utsatt for menneskelig aktivitet da Amtmannsnes brukes mye som

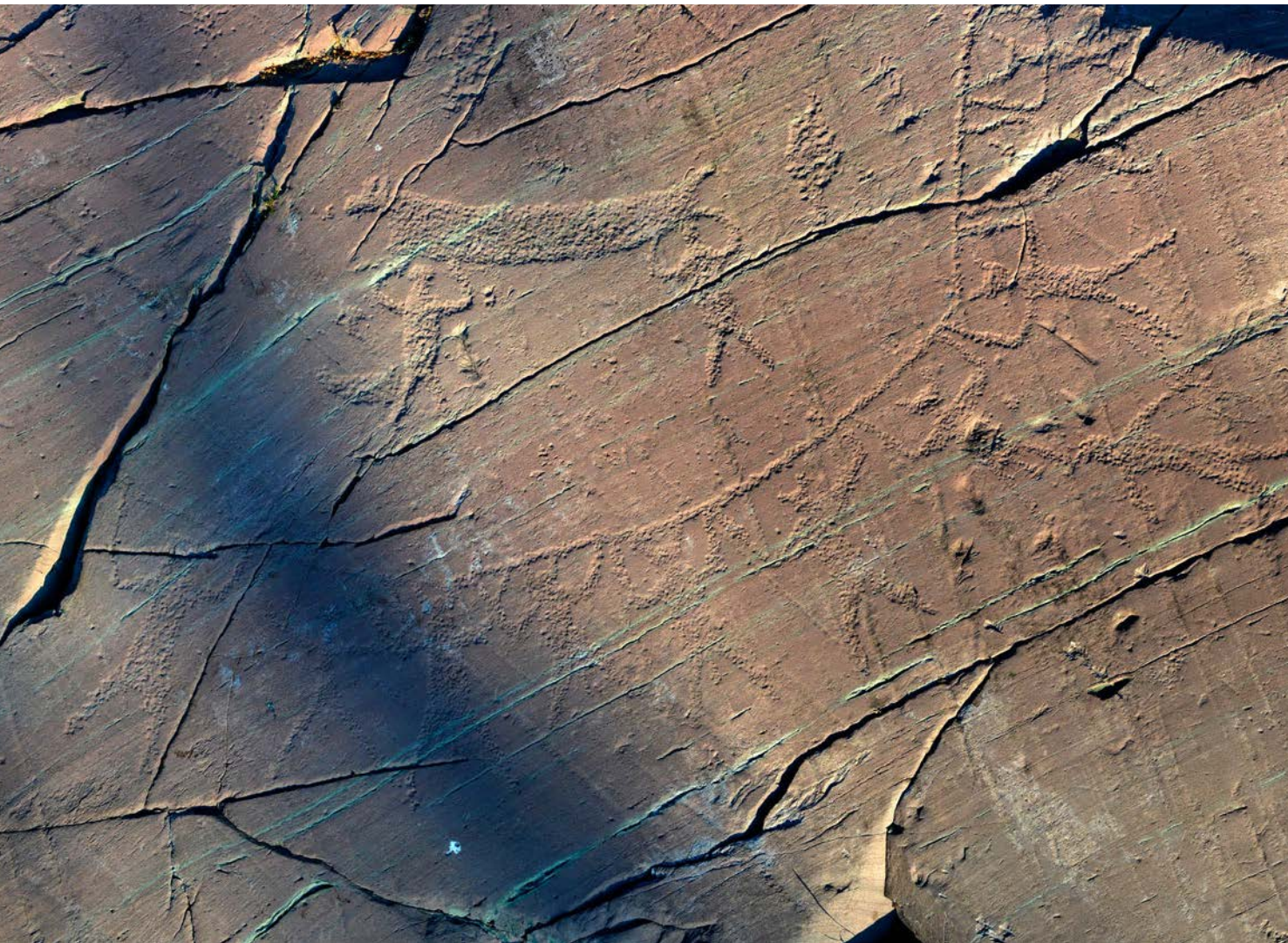
friluftsområde. Som nevnt i kapittel 3 er ulovlig motorisert ferdsel kjent fra området, først og fremst gjelder det delen av området hvor feltene 1A, 1B, 1C og 1D ligger. I likhet med Hjemmeluft er Amtmannsnes juridisk vernet mot tiltak gjennom områdefredning. Fredningsgrensen omfatter imidlertid et større geografisk område enn det som er innskrevet på verdensarvlisten.

Amtmannsnes, samlet tilstandsgrad: 3

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Amtmannsnes 1A	38000-1	TG2	TG2
Amtmannsnes 1B	38000-1	TG2	TG2
Amtmannsnes 1C	38000-1	TG2	TG2
Amtmannsnes 1D	38000-1	TG2	TG2
Amtmannsnes 2A	38000-2	TG3	TG2
Amtmannsnes 2B	38000-3	TG3	TG2
Amtmannsnes 3	38000-4	TG3	TG0

Amtmannsnes 2B.

Kåfjord 1.

4.2.3 Kåfjord

Bergkunstfeltene i Kåfjord må regnes som verdensarvens mest sårbare. Først og fremst på grunn av bergarten som er en tuffitt-leirskifer, hvilket gir en myk bergflate som er spesielt sårbar mot fysiske påkjenninger. Til tross for dette har helleristningene her overlevd oppsiktsvekkende godt. Bergkunstfeltene er utsatt for mye vannsig, samtidig er gjengroingsfaktoren også høy med mange sprekker og rom hvor vegetasjon kan eta-

blere seg. Verdensarvområdet er antatt mindre utsatt for menneskelig aktivitet etter det som vites om ferdsel i området, dette skal imidlertid undersøkes nærmere i Kåfjordprosjektet. Også i Kåfjord er området juridisk vernet mot tiltak gjennom fredning. Fredningsgrensen omfatter et større geografisk område enn det som er innskrevet på verdensarvlisten.

Kåfjord, samlet tilstandsgrad: 3

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Kåfjord 1	8163	TG3	TG3
Kåfjord 2	8163	TG3	TG3
Kåfjord 3	8163	TG3	TG3

Storsteinen.

4.2.4 Storsteinen

Bergkunsten på Storsteinen har relativt lav sårbarhet. Bergflaten har fra før mange skader, men det må bemerkes at før bergkunstfigurene ble oppdaget var steinen mye mer utsatt. Det er blant annet kjent at folk brente bål på steinen mens de ventet på rutebåten. Bergarten er imidlertid av en

veldig hard type og tilsvarende motstandsdyktig. Steinblokken ligger i dag på to private eiendommer i et boligområde, hvilket har gjort den mindre utsatt for besøk i senere tid. Fra eiere har det imidlertid blitt meldt om økende pågang av folk som oppsøker Storsteinen.

Storsteinen, samlet tilstandsgrad: 2

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Storsteinen	8633	TG2	TG0

Transfarelv 3.

4.2.5 Transfarelvdalen

Bergkunstfeltene i Transfarelvdalen består av hellemalier og må derfor regnes blant de mer sårbare i Alta. Kun ett av feltene er formelt sett med i verdensarven. Bergmalinger er generelt mer sårbare for naturlig slitasje enn helleristnin-

ger. Bergkunsten i Transfarelvdalen er lite utsatt for menneskelig aktivitet da beliggenheten gjør feltene mer utilgjengelige, felt 1 ligger imidlertid noe lettere tilgjengelig for besøk enn de øvrige.

Transfarelvdalen, samlet tilstandsgrad: 2

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Transfarelv 1	47688	TG2	TG1
Transfarelv 2	101457	TG2	TG0
Transfarelv 2B	116260	TG2	TG0
Transfarelv 3	101261	TG2	TG0
Transfarelv 4	101462	TG2	TG0
Transfarelv 5	101463	TG2	TG0

Isnestofte 2 ligger inne på Alta Museum.

4.2.6 Isnestofte

Bergkunstfeltene på Isnestofte kan regnes som de minst sårbare i Alta. Ingen av feltene er formelt del av verdensarven. To av feltene (felt 1 og 2), som begge er løse blokker eller steiner, ligger i dag i VAMs utstilling. De feltene som ikke har blitt

flyttet er av en bergart som ligner den i Hjemmeluft og synes relativt motstandsdyktig. Feltenes beliggenhet gjør de dessuten mindre tilgjengelig for besøk og dermed mindre utsatt for menneskelig aktivitet.

Isnestofte, samlet tilstandsgrad: 1

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Isnestofte 1	68064	TG0	TG0
Isnestofte 2		TG0	TG0
Isnestofte 3	128690	TG1	TG2
Isnestofte 4	128693	TG1	TG2
Isnestofte 5	128692	TG1	TG2

4.2.7 Komsa

Det eneste kjente bergkunstfeltet i Komsa må regnes som svært sårbart. Feltet er ikke formelt med i Altas verdensarv. Feltet består av bergmalinger og er dermed mer sårbart for naturlig slitasje. I tillegg ligger feltet i et mye brukt friluftsområde

og er dermed mer utsatt for menneskelig aktivitet. På fjellhyllen foran feltet er det observert flere spor etter bålrensing. Feltet vil omfattes av en kommende områdefredning av kulturminnelandskapet i Komsaområdet.

Komsa, samlet tilstandsgrad: 3

Felt	ID Askeladden	Sikring	Tilrettelegging
Komsa	112590	TG2	TG3

4.2.8 Landskapsverdiene

Landskapet bergkunsten inngår i er omfattende, komplekst og svært variert. Det foreligger heller ingen konkrete kartfestede buffersoner for verdensarvområdene i Alta⁴, eller noen utredning av hvilke landskapselementer utenfor områdefredningene som er av betydning for verdensarvverdiene. Dermed er det vanskelig å gi noen inngående tilstandsgradering av landskapsverdiene på den måten det er gjort for bergkunstfeltene. Det er imidlertid klart at av de verdiene som er erklært i Altas OUV er det landskapsverdiene som i dag er under størst press, som følge av vekst og utvikling i Alta kommune.

Allerede da den ble oppdaget lå bergkunsten nær og til dels i utbygde områder. Dermed har bergkunsten i Alta aldri framstått som noe uberørt forhistorisk kulturmiljø så lenge den har vært kjent i moderne tid. Deler av landskapsverdiene var altså tapt allerede før innskrivningen på verdensarvlisten.

Generelt kan det oppsummeres slik at endringer av landskapsprofiler, ødeleggelse av siktlinjer eller innføring av elementer som virker visuelt forstyr-

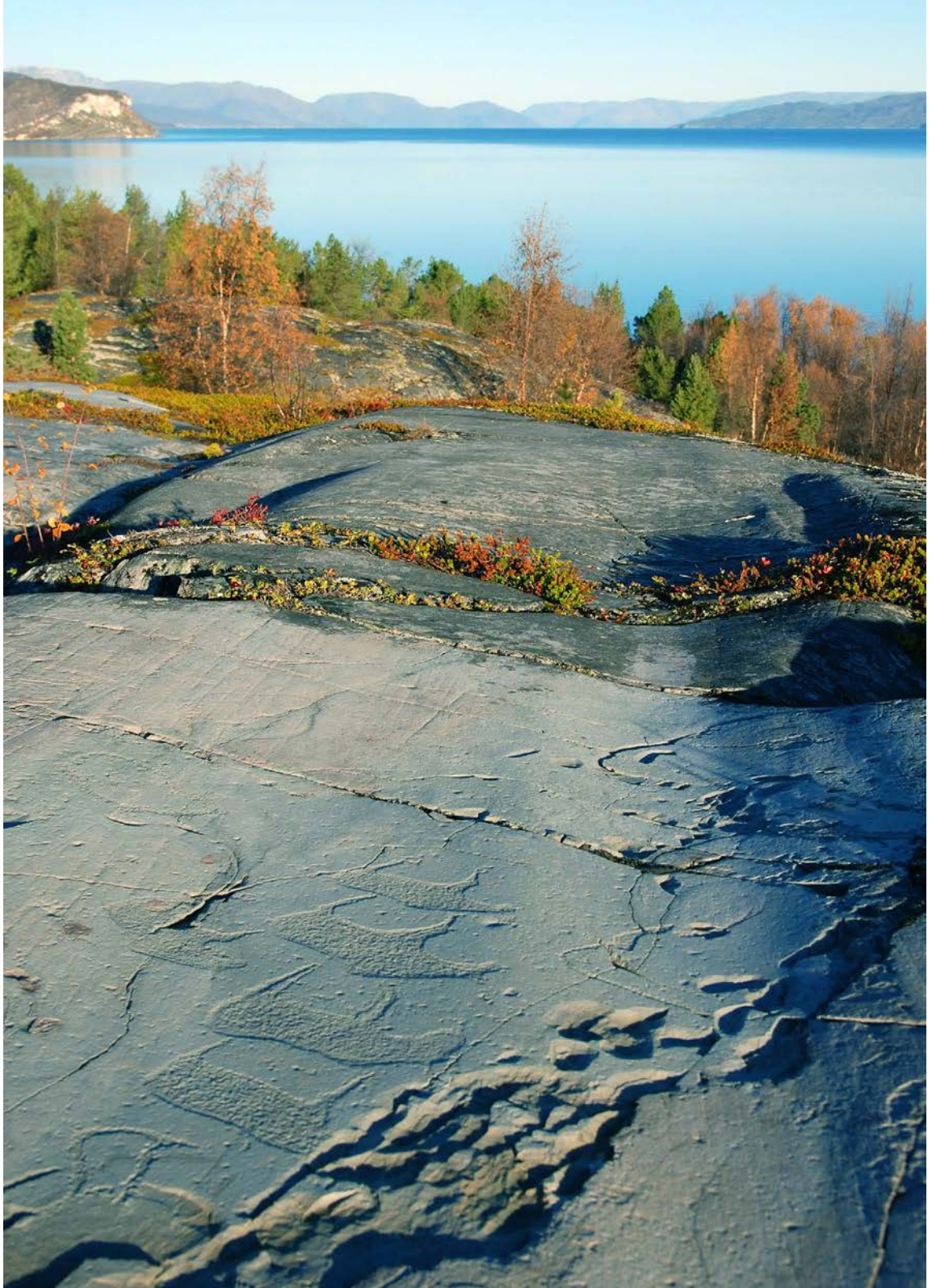
rende eller skjemmende på verdensarven, visuelt eller grunnet støy, lys eller lukt, reduserer landskapsverdien.

Innenfor verdensarvområdene er situasjonen generelt god, sett i forhold til situasjonen når bergkunsten ble oppdaget. Samtidig er gjengroing en kontinuerlig utfordring. Noen forstyrrende elementer finnes i alle områdene, i Hjemmeluft er den forfallende naustbebyggelsen et særlig problem.

Utenfor de fem verdensarvområdene er det i Transfarelv at landskapet i tilgrensende områder framstår som mest uberørt. Ved Storsteinen var det meste av det opprinnelige landskapet tapt allerede før bergkunsten ble oppdaget. På Amtmannsnes er det industriområdet, tidligere Frionor, nå VEFAS som representerer den mest betydelige forringelsen av landskapet rundt verdensarvområdet. Både i Hjemmeluft og Kåfjord er det E6 som har hatt den største innvirkningen på landskapet i moderne tid, hvor de største endringene har funnet sted nylig, og hvor presset på landskapsverdiene framstår som høyest i dag også med tanke på planlagte tiltak.

Samlet sett er mye av landskapsverdiens integritet i tilgrensende områder fortsatt intakt men den har også blitt kraftig kompromittert noen steder, samtidig som presset er økende.

⁴ I bestemmelsene til kommuneplanens arealdel er det formulert som krav til nye reguleringsplaner at tiltakene skal underordne seg verdensarvområdene slik at de ikke virker visuelt forstyrrende eller skjemmende. Tilsvarende forutsetning er også spesifisert for boligområder i Hjemmeluft (se også Kap. 7.).

Utsikt fra Bergbukten.

4.3 Støttende verdier

Det kan nevnes flere verdier som beriker verdensarven i Altas OUV uten at de regnes som del av den, inkludert både materielle og immaterielle verdier.

Øvrig bergkunst i Alta

Den viktigste støttende verdien til verdensarven i Alta i dag utgjøres av bergkunstfeltene som ikke

formelt har verdensarvstatus. Så langt er det ikke tatt initiativ overfor UNESCO for å få innlemmet disse i Altas verdensarv. Det er sannsynlig at det fortsatt finnes uoppdaget bergkunst i Alta, dermed kan nye bergkunstlokalteter bli oppdaget også i fremtiden på steder hvor de ikke er kjent fra før. Det hersker en viss usikkerhet om hva som kreves av UNESCO for en eventuell formell ut-

Steinaldertuft i Hjemmeluft.

videlse av verdensarven for å inkludere all kjent bergkunst i Alta, dette bør man imidlertid få utredet (se tiltak 7.2 i vedlagt tiltaksplan). Dersom dette skulle kreve en ny nominasjonsprosess for Bergkunsten i Alta vil det neppe være tilrådelig.

Andre forhistoriske kulturminner

I Altafjorden, Finnmark og Nordkalotten for øvrig finnes det mengder av arkeologiske spor etter menneskene som lagde og levde med bergkunsten i Alta. Kunnskapen om disse som kommer til gjennom utgravninger og ny forskning er også viktig for å forstå verdensarven. De lokaliteter som ligger aller nærmest bergkunsten i Alta er også inkludert i vedtatte områdefredninger for Amtmannsnes, Hjemmeluft og Kåfjord.

Bosetningsspor fra steinalderen er godt kjent i Alta, mange av disse dateres også til å være eldre enn bergkunsten. Mest kjent er nok bosetningene ved Komsa som ble oppdaget av Anders Nummedal allerede på 1920-tallet.

En annen type kulturminne som Alta er kjent for innenfor arkeologien er de forhistoriske steinbruddene, steder hvor steinaldermenneskene hentet ut råstoff til sine redskaper. Noen av disse ble utgravd av Tromsø Museum i forbindelse med utbedringen av E6 i Melsvik i 2012 og 2013.

Scener tilknyttet jakt- og fangstaktiviteter står sentralt i Altas bergkunstfortellinger. Direkte fysiske etterlevninger av den samme aktiviteten finnes også i Alta i form av bevarte forhistoriske fangstlokaliteter og -anlegg.

De yngste helleristningene i Alta dateres til det siste årtusen før vår tidsregning, en periode som knyttes til etableringen av samisk etnisitet. Samiske kulturminner i Alta virker også berikende på verdensarven. For eksempel er det mange kjente seidesteiner i Alta kommune som kan knyttes til den førkristne samiske religionsutøvelsen.

Landskapet i Altafjorden

Det helhetlige landskapet i Altafjorden er en viktig supplerende verdi til verdensarven. Utsikten ut gjennom fjorden nevnes også eksplisitt i OUV-erklæringen. Den kombinerte opplevelsen av bergkunsten sammen med det særdeles godt bevarte naturlandskapet bidrar sterkt til verdensarven i Altas unike verdier.

Øvrig bergkunst i nordområdene

Andre bergkunststeder i nord og kunnskapen om disse bidrar også til å styrke forståelsen av verdensarven i Alta. Disse finnes spredt utover hele Nordkalotten og Nordvest-Russland på tvers av landegrensene.

Immaterielle verdier

Viktige innfallsvinkler til å forstå innholdet i bergkunsten finnes tilgjengelig gjennom immaterielle kilder som kunnskap om førkristne trosforestillinger og religionsutøvelse, historiske og etnografiske skildringer, tradisjonell kunnskap og ikke minst kunnskap om natur og naturhistorie. Kilder fra et stort spenn av geografiske områder kan være relevant. Nordområdene vil som regel være de mest sentrale men kunnskap fra andre deler av verden kan også bidra med verdifull innsikt. Fra nordkalotten er kilder til slik kunnskap i stor grad knyttet til den samiske kulturhistorien. Disse kan fortelle om samisk religionsutøvelse, jakt- og fangstøkonomi og landskapsbruk. At slik kunnskap bevares, formidles og utvides gjennom forskning bidrar også til å berike verdensarven i Alta.

Man kan se til Kåfjordfeltet fra østsiden av Hjemmeluft.

Forhistorisk steinbrudd i Melsvik.

Hellemaleriene på Ruksesbåkti

Tilgroing.

Snø og is.

5. Påvirkningsfaktorer

5.1 Miljøtrusler

Bergkunsten i Alta er utsatt for en del påvirkningsfaktorer som følger av naturkreftene. Noen av disse faktorene er alltid til stede og må anses som kontinuerlige. Episodiske hendelser med store konsekvenser kan potensielt også finne sted.

5.1.1 Kontinuerlige

Den viktigste naturlige påvirkningsfaktoren er vann. Vann på/ved bergkunstfeltene vil i seg selv medføre erosjon over tid, enten det faller som nedbør på feltene eller det kommer til som følge av nedbør/smelting i høyereliggende områder og vannsig. Det har blitt foretatt målinger med tanke på negative effekter av sur nedbør på bergkunsten i Alta, foreløpig er dette ikke påvist som noe problem. Vann er dessuten en utfordring i ivaretagelsen av de omkringliggende områdene, i Hjemmeluft har for eksempel store vannmengder fra nedbør og snøsmelting medført skader på tilretteleggingen i området enkelte år.

Tilknyttet vann og nedbør er åpenbart også frostforvitningsprosesser på bergkunstfeltene. Frostforvitring vil alltid kunne medføre skader på bergkunsten, hvilket man blant annet ønsket å forebygge med de tildekningene som har vært gjort. Det trengs imidlertid mer kunnskap for å konkretisere hvor stor trussel frostforvitringen egentlig utgjør i Alta, og hvilke tiltak som eventuelt kan hjelpe.

Vegetasjon på og ved bergkunstfeltene og i områdene generelt utgjør en påvirkningsfaktor i form av gjengroing av både bergkunstfeltene og resten av verdensarvområdene. Denne påvirkningsfaktoren møtes i dag med skjøtselstiltak fra år til år. Det er samtidig viktig å være bevisst på at det ikke bør innføres ny flora i eller ved områdene som kan forsterke gjengroingsprosessen.

Lav på bergflatene er en påvirkningsfaktor det har blitt jobbet lenge med å bekjempe. Ved å fjerne laven, først med vasking så jevnlig spriting, har man oppnådd en tilstand hvor de fleste felt er tilnærmet frie for lav i Alta. Lavens nedbrytende effekt på berget er omdiskutert, noen arter kan oppfattes som mer aggressive enn andre, mens enkelte arter kanskje har en beskyttende effekt. Helt sikkert er det at laven gjør bergkunsten svært vanskelig å se og reduserer opplevelsen av den, samtidig skjuler den fargespill og andre detaljer i bergflaten som gir bedre forståelse for bergkunsten. Gevinstene for forskning og formidling ved å fjerne laven er åpenbare i Altas tilfelle.

Ferdsl av dyr direkte på bergkunstfeltene er også en potensiell påvirkningsfaktor, men omfanget har så langt i liten grad blitt undersøkt eller utredet. I Kåfjordprosjektet skal dette ses nærmere på.

Klimaendringer

Effektene av endringer i klimaet vil også være av betydning for verdensarven i Alta da modeller peker på et våtere og mer ustabil klima i Norge. Mer nedbør og eventuelt flere fryse-/tineovergangene i løpet av vinteren vil bidra til å forsterke påvirkningsprosesser knyttet til vann og frostforvitring. Andre effekter kan være mer alger og andre mikroorganismer på bergflatene, samt et annet vegetasjonsbilde generelt.

5.1.2 Episodiske (naturkatastrofer)

Risikoen for episodiske naturlige hendelser med store negative konsekvenser anses i utgangspunktet å være liten i verdensarvområdene i Alta. Samtidig er det ikke utelukket at hendelser som skogbrann, jordskjelv, ras, flodbølger og askenedfall fra vulkanutbrudd kan finne sted. Dermed vil det være på sin plass og ha risikoanalyser og eventuelt også beredskapsplaner for verdensarven i Alta med tanke på slike scenarioer.

Lav.

Rein i Kåfjord.

Amtmannsnes 1 omgitt av bebyggelse og industri.

5.2 Utviklingspress

Utviklingen i Alta kommune er en annen hovedpåvirkningsfaktor på verdensarven i Alta. Utbygging rundt og i umiddelbar nærhet til verdensarvområdene kan påvirke verdensarven på flere ulike måter. Befolkningsøkning og utvikling i samfunnet for øvrig medfører større press på verdensarvområdene i form av økt bruk og aktivitet.

5.2.1 Utbygging

Utbygging av industri og kommersiell virksomhet, boliger og ikke minst infrastruktur i Alta kommune kan påvirke OUV. I stor grad er det landskapsverdiene som havner under press, men andre innvirkninger på verdensarven kan også forekomme.

Visuell skjemming av verdensarven og landskapet er en risiko ved de fleste utbyggingstiltak i nærområdene til bergkunsten. Utbedringen av E6 er et eksempel på et gjennomført tiltak med slike konsekvenser. Forvaltningen må regne med at

det vil komme flere planer om utbyggingstiltak i framtiden som vil kunne virke skjemmende på verdensarven.

Forurensing i en vid forstand kan også følge som konsekvens av utbyggingstiltak. Utbedring av E6 fikk store konsekvenser med tanke på støy i Hjemmeluftområdet, og lysmaster langs den nye veien har hatt stor innvirkning på opplevelsen av området i mørke- og nattestid. I 2014 ble det observert nedfall av mengder med støv på bergkunstfeltene på vestsiden av Hjemmeluft som man aldri har opplevd tidligere.

Flere private grunneiere i Alta har eiendom som omfattes eller grenser direkte til verdensarvområdene. Disse kan også være interessert i å gjennomføre tiltak på sin eiendom som innvirker på OUV. Ikke alle slike tiltak vil nødvendigvis kreve meldeplikt i henhold til lovverket, dermed er det viktig med god informasjon og kommunikasjon mellom grunneiere og forvaltningsinstansene.

Ulovlig grøftegraving ved Amtmannsnes 2B.

Stygge skader etter bilkjøring på Amtmannsnes 1.

Graffiti som ikke lar seg fjerne på Ole Pedersen 8A.

5.2.2 Bruk og slitasje på verdensarvområdene

En annen påvirkningsfaktor er negative konsekvenser av menneskers bruk av de fredede verdensarvområdene, dette omfatter både tilreisende og lokalboende som ferdes i områdene. Økt ferdsel og fritidsbruk av verdensarvområdene medfører større slitasje og forsøpling. Hjemmeluft er det området som er mest utsatt, men tilsvarende problematikk er også til stede i andre områder. I Hjemmeluft er imidlertid ukontrollert og ikke tilsiktet bruk av parkeringsplass og andre tilretteleggingsfasiliteter også en faktor.

Ferdsel i direkte strid med fredningsbestemmelser er et kjent problem. Både på Amtmannsnes og i Kåfjord har det forekommet motorisert ferdsel etter fredning av områdene. De mest alvorlige tilfellene fant imidlertid sted før fredningen på Amtmannsnes hvor direkte skader på bergkunstheltene har forekommet. Til tross for de sikrings- og informeringstiltak som er gjennomført på Amtmannsnes observeres det fortsatt motorisert ferdsel i området.

Vandalisme og hærverk på verdensarven og områdene skjer heldigvis relativt sjelden. Med den åpne fysiske tilgangen man har rundt bergkunsten i Alta er det en viss risiko for at slikt kan skje.

5.2.3 Andre påvirkningsfaktorer

Eksisterende bygningsmasse innenfor verdensarvområdene, spesielt i Hjemmeluft, er en påvirkningsfaktor i seg selv. Mange av disse bygningene står i en forfallstilstand og kan oppleves som skjemmende på bergkunsten og området. Det er ulike utfordringer som må løses når det gjelder de enkelte bygg. «Stornaustet» i Hjemmeluft er for eksempel et offentlig bygg oppført av Alta kommune på 90-tallet som aldri har blitt ferdigstilt. De andre naustene er privateid og tilknyttet bruksrettigheter som er nedfelt i fredningsbestemmelsene. Alta kommune utreder muligheten for å kjøpe opp de private naustrettene.

Trusselbilde for terrorisme i Norge er også en faktor forvaltningen av verdensarven må forholde seg til i framtiden. Siden verdensarven og museet i Hjemmeluft er et turistmål hvor mange mennesker oppholder seg anses det som et mulig terrormål av politiet i Alta. Beredskap rundt verdensarven med tanke på terrorisme er først og fremst politimyndighetens ansvar men vil også kunne kreve tiltak ved VAM.

Stornaustet i Hjemmeluft.

5.3 Utfordringer for verdensarvforvaltningen

I tillegg til påvirkningsfaktorene står man også ovenfor en rekke utfordringer og forhold som ikke påvirker OUV direkte men virker inn på forvaltningens evne til å møte påvirkningsfaktorene. Dermed er det viktig at det også settes mål og tiltak for å møte disse utfordringene.

5.3.1 Generelt

Labert engasjement rundt verdensarven i Altas lokalbefolkning er uheldig for forvaltningen på flere områder. Den økende profesjonaliseringen av den lokale forvaltningen har antakeligvis også bidratt til å øke avstanden til befolkningen. At lokalt engasjement og eierskapsfølelse er en forutsetning for god verdensarvforvaltning gjenspeiles

også av UNESCO-konvensjonen og de tilhørende retningslinjene.

En annen forutsetning for en god verdensarvforvaltning er at det er god kontakt og samarbeid mellom forvaltningsinstansene og alle lokale interessenter rundt verdensarven. For bergkunsten i Alta er dette et område hvor det finnes rom for forbedringer.

Deler av bergkunsten og de fredede områdene ligger på privat eiendom, hvilket kan være begrensende for forvaltningens handlingsrom, for eksempel i formidlingsøyemed. Tabellen under gir en oversikt over hvor mange eiendommer som berøres av bergkunsten og områdefredningene, samt hvorvidt de er privat eller offentlig eiendom.

«Sniken» på Ole Pedersen 9 før og etter fjerning av maling.

Eiendommer og eierforhold

Område	Eiendommer totalt	Offentlig	Privateid
Hjemmeluft	25	19	6
Amtmannsnes	9	5	4
Kåfjord	2	1	1
Storsteinen	2	0	2
Transfarelvdalen	3	0	3
Isnestofte	2	1	1
Komsa	1	1	0

5.3.2 Beskyttelse og sikring

I spørsmål om beskyttelse og sikring av OUV må forvaltningen forholde seg til en rekke ulike utfordringer.

Det er så langt ikke etablert buffersoner rundt verdensarvområdene slik det er anbefalt i ret-

ningslinjene for implementering av verdensarvkonvensjonen.

Mulighetene for fysisk tilgangskontroll og overvåking over aktivitet i verdensarvområdene er begrenset. Samtidig er det i dag betydelig større

Camping innenfor det fredete området i Hjemmeluft.

infospredning og eksponering av verdensarven i Alta gjennom internett. Dermed er det i dag lettere for publikum å finne fram til de deler av verdensarven som man egentlig ønsker å skåne for større besøksaktivitet.

Det er mange uavklarte forhold tilknyttet eksisterende bygg som forfaller i Hjemmeluftområdet, dette gjelder både offentlig og privat eide bygg. Naustrettigheter i området ble påpekt som problematisk allerede i forrige forvaltningsplan.

Forvaltningen mangler til dels langsiktige og helhetlige planer og mål for hva slags landskapssituasjon man skal søke å oppnå gjennom skjøtsel og pleie av de ulike verdensarvområdene. Hensyn til vernede naturverdier er også en faktor i denne sammenheng. Hvilke hensyn til naturmangfold som bør tas i verdensarvområdene har vært lite belyst. Det er imidlertid klart at det finnes vernede arter og naturtyper i Alta, for eksempel furuskogen, som verdensarvforvaltningen må forholde seg til. Forvaltningen og tiltak må utføres i henhold til føringer i naturmangfoldloven.

Maling av helleristninger er nevnt spesifikt i OUV-erklæringen som uheldig for verdensarvens autentisitet. Samtidig skaper fjerning av gammel maling utfordringer for formidlingen til publikum, som forventer at helleristningene skal være godt synlige og at de skal være røde. Det er likevel på det rene at fjerning av all eksisterende maling er helt nødvendig, før eller siden. Malingen blir etter hvert svært slitt og fragmentarisk. En slik tilstand kan signalisere at ivaretagelsen av

verdensarven er lemfeldig og at helleristningene ikke er så verdifulle likevel.

Spørsmålet er derfor ikke om malingen skal fjernes eller ikke, men om helleristningene skal males opp på nytt. Utfordringen ligger da i hvilken type maling man skal bruke for å unngå de problemene som har oppstått tidligere, med pigmenter fra maling som er umulig å fjerne og dermed truer autentisiteten til verdensarven. Selv med en ideell malingstype vil det måtte søkes om dispensasjon fra kulturminneloven.

5.3.3 Kunnskapsgrunnlag og forskning

Det er en utfordring for forvaltningen av bergkunsten i Alta at bergkunstforskning generelt sett er et smalt felt med et lite forskningsmiljø, både i norsk og internasjonal sammenheng.

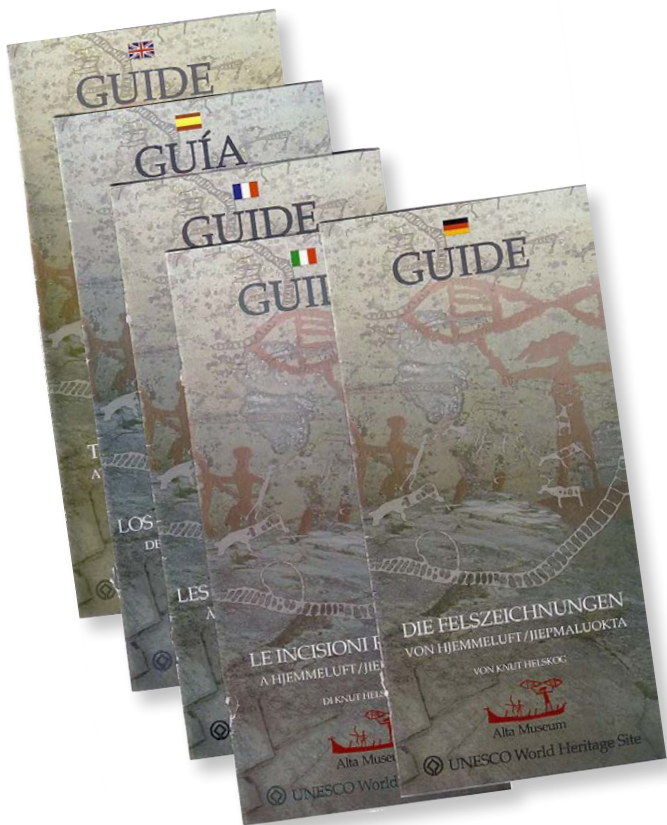
I Alta vet man mindre om tilstandsutvikling og fysiske påvirkningsprosesser på bergkunstfeltene enn det som er ønskelig. Problemstillingene tilknyttet fysiske påvirkninger og sikring av bergkunsten er som regel svært komplekse, og krever observasjoner over lang tid. En optimal forvaltning av verdensarven i Alta forutsetter at det gjennomføres gode og langsiktige kunnskapsbyggende prosjekter, samtidig som man må innhente relevant kunnskap og forskningsresultater fra andre steder i Norge og resten av verden.

Kunnskap om bergkunstens meningsinnhold er helt nødvendig for å kunne skape forståelse for verdensarven i Altas verdi. For formidlingen av bergkunsten og dens verdier er det derfor en forutsetning at det utføres aktiv forskning på bergkunsten i Alta også i framtiden.

5.3.4 Formidling og tilrettelegging

Formidlingen og tilretteleggingen har også flere ulike utfordringer. I Hjemmeluft gjøres formidlingen på stedet, mens det for de resterende verdensarvområdene fokuseres på å formidle gjennom utstilling og andre medium.

En generell utfordring for all formidling er evnen til å fornye seg og holde seg aktuell. I tillegg til at forskning er en forutsetning for god formidling og fornyelse av denne, må man også lykkes med å inkorporere ny kunnskap i formidlingen på en god måte. Det betyr ikke bare at man må være i stand til å fange opp det som kommer til av relevant ny forskning, men også at man bør ha flek-

sible formidlingsverktøy som er enkle å fornye og oppdatere.

Vinteren er i seg selv en utfordring for formidling av bergkunsten i Alta da snø gjør den tilrettelagte verdensarven utilgjengelig for publikum. Kraftig vekst i vinterturismen i Nord-Norge betyr også økende besøk på den tiden av året bergkunsten ikke kan oppleves der den er. Dette tilsier en økt risiko for at besøkende får en negativ opplevelse i

forhold til forventningene som skapes av verdensarvstatusen. Derfor er det viktig at det gjøres grep for å skape et engasjerende formidlingstilbud som gjør bergkunsten aktuell også på vinterstid.

All fysisk tilrettelegging fordrer vedlikehold og gangveiene i Hjemmeluft begynner å bli gamle og krever oppfølging. I tillegg er det behov for utbedringer med tanke på universell utforming og tilgjengelighet for bevegelseshemmede. På enkelte steder er gangveiene mindre egnet for formidling til større besøksgrupper, hvilket også bør tas med i framtidige utbedringer.

Et annet viktig spørsmål er om Hjemmeluft er tilstrekkelig tilrettelagt i forhold til økningen i bruk av området til annen rekreasjonsaktivitet enn opplevelse av bergkunsten. For eksempel stiller det nye krav som flere toalettfasiliteter og bedre søppelhåndtering. Her er det behov for en større helhetlig vurdering av hvilke typer aktivitet som er ønskelig i området og eventuelt skal tilrettelegges for.

En annen utfordring tilknyttet Hjemmeluftområdet er hvordan man skal håndtere sniking blant publikum som kan observeres både i og utenfor VAMs åpningstid. Tapt inntjening for VAM betyr mindre midler til museets ansvarsoppgaver for verdensarven. Her er det også behov for en nærmere avklaring vedrørende juridisk hjemmel og muligheter for sanksjonering og eventuell bortvisning av besøkende som ikke betaler.

6. Forvaltningssystemet

Forvaltningen av automatisk fredete kulturminner skjer i medhold av *lov av 9. juni 1978 nr 50 om kulturminner* med forskrifter. Forvaltningen av bergkunst er i prinsippet lik forvaltningen av andre automatisk fredete kulturminner.

Forvaltningen av de automatisk fredete kulturminnene som inngår i Verdensarvområdene i Alta ivaretas av flere instanser. Klima- og miljødepartementet har det øverste ansvaret for verdensarv og kulturminner. Riksantikvaren er faglig rådgiver for departementet og har ansvar for gjennomføring av den statlige kulturminnepolitikken. Finnmark fylkeskommune har det regionale forvaltningsansvaret og samarbeider med de øvrige forvaltningsmyndighetene, Sametinget og Tromsø Museum. De to førstnevnte representerer det regionale forvaltningsnivået, som etter forskrift til kulturminneloven har hovedansvaret for forvaltning og skjøtsel av automatisk fredete kulturminner og fredete områder i medhold av Lov om Kulturminner. Verdensarvsenter for Bergkunst – Alta Museum er utførende instans for skjøtels oppgaver knyttet til verdensarven etter avtale med Finnmark fylkeskommune. Alta kommune har myndighet etter plan- og bygningsloven som er sentral for den lokale oppfølgingen av vernet av verdensarven.

6.1 Samarbeid i forvaltningen

I følge § 3 i forskrift til kulturminneloven innebærer samarbeidsplikten mellom forvaltningsnivåene:

- At instansene som er nevnt i forskriftens § 1 (Riksantikvaren, fylkeskommunene, Sametinget og landsdelsmuseene) har underrettingsplikt overfor hverandre i saker av gjensidig interesse, og
- At de skal innlede samarbeid og involvere hverandre når det er nødvendig og hensiktsmessig

Det er opp til forvaltningsmyndighetene selv å definere hva som er nødvendig og hensiktsmes-

sig. Regionalt må det utarbeides samarbeidsrutiner som fungerer. Et egnet forum for å ta opp og løse eventuelle samarbeidsproblemer er *Forvaltningsgruppen*, jf. gruppas mandat (se Kap. 6.1.2).

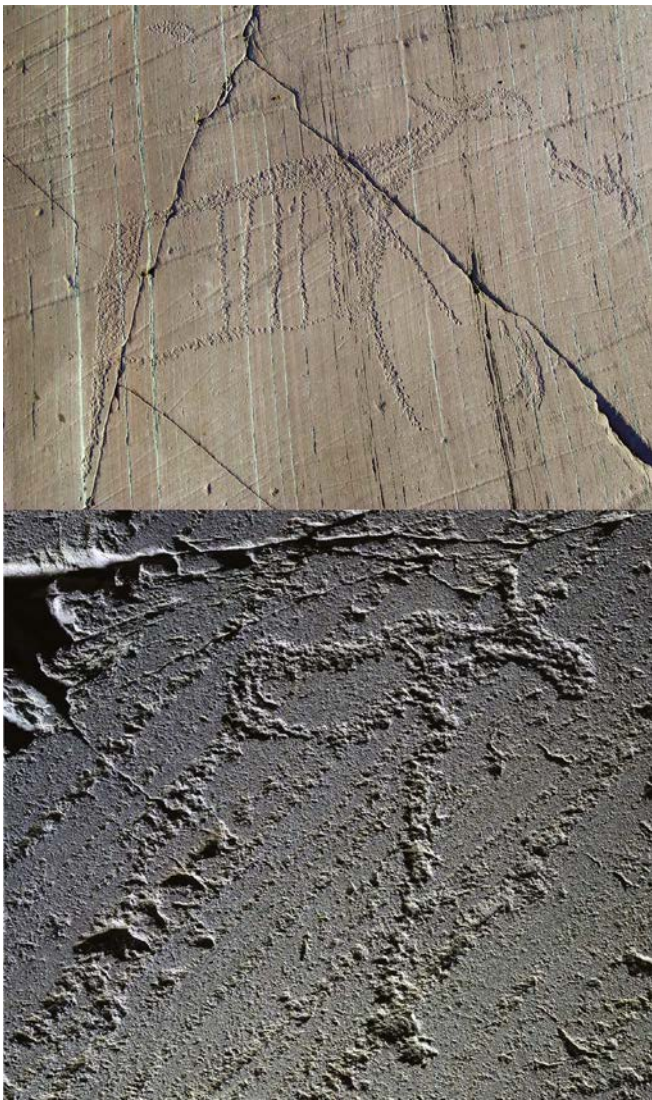
At samarbeidsplikten følges opp er en av de viktigste forutsetningene for at bergkunsten i Alta skal kunne bevares og sikres. Utveksling av informasjon via uformelle nettverk er ikke godt nok. Planer og konkrete tiltak må meldes i skriftlig og formell form. Samtlige forvaltningsmyndigheter er ansvarlige for at gode samarbeidsrutiner utarbeides og etterfølges. Dette gjelder både lokalt, regionalt og nasjonalt. I forskriftenes § 3 heter det at «Departementet, eller Riksantikvaren i samråd med departementet, kan ellers gi bestemmelser om slikt samarbeid».

Som en generell retningslinje skal alle forvaltningstiltak, samt formidlings- og forskningstiltak som innebærer inngrep i verdensarvområdene, meldes til, og ved behov drøftes av forvaltningsinstansene som her er omtalt, for å sikre at tiltakene blir utført i samforståelse mellom instansene. Alle tiltak med innvirkning av betydning på bergkunsten, verdensarvområdene og landskapet rundt skal meldes til Riksantikvaren og søknad om dispensasjon sendes Riksantikvaren dersom det kreves. Forvaltningsgruppa vil være den naturlige arena for drøfting av saker som berører ulike forvaltningsinstanser. Ved uenighet mellom ulike forvaltningsinstanser, skal Riksantikvaren kobles inn i saken.

6.1.1 Verdensarvråd og koordinatorfunksjon for bergkunsten i Alta

I utredningen *Ny helhetlig verdensarvpolitikk* (2012) ble det tilrådet fra Klima- og miljødepartementet at det ved hvert enkelt verdensarvsted etableres et samarbeidsorgan (verdensarvråd) som skal ha definerte oppgaver. Videre ble det også tilrådet etablering av en koordinatorfunksjon eller -stilling som skal ivareta definerte oppgaver.

VAMs eiere, Finnmark fylkeskommune og Alta kommune har i Fylkesutvalg (26.11.13) og Kom-

Ubegripelige 5000 år skiller den eldste og den yngste elgen som ble laget i Alta for henholdsvis 7000 og 2000 år siden.

munestyre (09.12.13) vedtatt at verdensarvkoordinatorfunksjonen skal legges til VAM og at det skal opprettes et verdensarvråd i samråd med Klima- og miljødepartementet.

Verdensarvrådet vil dermed overta rollen som Samarbeidsgruppen har hatt som øverste nasjonale samarbeidsorgan for Bergkunsten i Alta. For å sikre samarbeidet i den praktiske og kulturminnefaglige planleggingen, utføringen og evalueringen av forvaltningstiltak, forutsettes det her at det også etableres en forvaltningsgruppe ved siden av verdensarvrådet.

6.1.2 Forvaltningsgruppe for bergkunsten i Alta

Med etablering av et verdensarvråd som erstatter den eksisterende Samarbeidsgruppen bør det

samtidig opprettes en forvaltningsgruppe for bergkunsten i Alta bestående av representanter fra Riksantikvaren, Finnmark fylkeskommune, Sametinget, Tromsø Museum, Alta kommune og VAM. Fylkeskommunen leder gruppen og kaller inn til møter.

Forvaltningsgruppens mandat vil være som følger:

- vurdere hensiktsmessigheten av gjeldende vern, forvaltningsstruktur og virkemiddelbruk, og foreslå eventuelle forbedringer ovenfor forvaltningsinstansene.
- med bakgrunn i dette vurdere og eventuelt fremme forslag til endringer i forvaltnings- og tiltaksplaner for verdenskulturminnet Bergkunsten i Alta.
- være et diskusjonsforum for prinsipielle faglige og administrative problemstillinger som angår kulturminnet.

Forvaltningsgruppens arbeid rører ikke ved de enkelte forvaltningsinstansenes lov- og forskriftsmessige myndighetsutøvelse.

Planlegges tiltak som kan få konsekvenser for bergkunsten, bør disse diskuteres i Forvaltningsgruppen. Forvaltningsgruppen vil være et viktig samordnings- og drøftingsorgan med hensyn til planlegging og gjennomføring av forvaltningstiltak, samt diskusjoner om ansvarsfordeling. Forvaltningsgruppen skal møtes årlig for evaluering og drøfting av gjennomførte og planlagte tiltak.

6.1.3 Fast møtevirksomhet

Det er en forutsetning for samarbeidet at det opprettholdes en regelmessig møtevirksomhet mellom forvaltningsinstansene. Møtevirksomhet i verdensarvrådet vil imidlertid måtte klargjøres i det forestående arbeidet med å definere rådets sammensetning og oppgaver.

I denne planen tilrådes følgende møtevirksomhet for forvaltningsinstansene:

- Forvaltningsgruppen har et fast møte i året som avholdes hver høst i forkant av VAMs årlige arbeid med søknad om midler fra bevaringsprogram for verdensarv.
- Det legges opp til et eget fast årlig møte med VAM og FFK.

6.2 Roller og ansvar i forvaltningen av bergkunsten i Alta

Den enkelte forvaltningsinstansens rolle og ansvar er nedfelt i *ansvarsforskriften til lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*, samt *lov 26. juni 2008 nr. 71 om plan- og byggesaksbehandling*. Ansvarsområder er i mange tilfeller delt og/eller likestilt og samarbeid og enighet er en forutsetning for at forvaltningsmessige beslutninger skal kunne settes i verk. Gjennomgangen nedenfor har som formål å klargjøre ansvarsforholdene med hensyn til forvaltningen av bergkunsten i Alta, men forutsetter at samarbeidsplikten overholdes av alle berørte instanser.

6.2.1 Klima og miljødepartementet

Klima- og miljødepartementet har ansvar for oppfølgingen av verdensarven og besluttet i 2010 å sette ned en arbeidsgruppe for å utarbeide et forslag til en helhetlig politikk for forvaltningen av verdensarven i Norge i perioden fram til 2025. Arbeidet var ferdig i 2011. KLD, daværende Miljøverndepartement kom med tilråding for hvordan Verdensarven skal forvaltes i Norge.

6.2.2 Riksantikvaren

Riksantikvaren har som direktorat et overordnet faglig ansvar for kulturminneforvaltningen.

Riksantikvaren er rett myndighet etter kulturminneloven § 8 første, andre og fjerde ledd, som blant annet innebærer å gi tillatelse til inngrep i fredete kulturminner.

Videre er også Riksantikvaren rette myndighet til å gjennomføre skjøtsel av kulturminner og fredede områder etter kml §§ 11.a og 21. Etter forskrift til kulturminneloven § 3 er Riksantikvaren rette myndighet til å avgjøre hva som er riktig ved en eventuell uenighet mellom kulturminnemyndigheter på lavere nivå.

I spørsmål som angår kulturminner har Riksantikvaren etter Plan- og bygningsloven innsigelsesmyndighet til kommuneplanens arealdel og reguleringsplan (pbl 5-3, se også Kap. 7.)

6.2.3 Finnmark fylkeskommune

Fylkeskommunen er hovedansvarlig instans for forvaltning og skjøtsel av automatisk fredete ikkesamiske kulturminner og fredede områder i medhold av Lov om kulturminner, og har dermed også hovedansvaret for skjøtsel av bergkunsten i

Alta. Det er naturlig at det er denne instansen som er hovedansvarlig for å få utarbeidet forvaltnings- og skjøtelsesplaner for bergkunsten i Alta, og for å initiere skjøtselstiltak etter en helhetlig skjøtelsesplan. I tillegg er fylkeskommunen regional planmyndighet og har myndighet til å fremme innsigelse til forslag til kommuneplaners arealdel og reguleringsplaner etter plan- og bygningsloven (pbl. § 5-3, se også Kap. 7.). Fylkeskommunen er i tillegg regional utviklingsaktør og har et overordnet ansvar for utviklingsprosjekt, også innen kulturminnevernet.

I henhold til målsetningene i forrige forvaltningsplan har Finnmark fylkeskommune, gjennom egen samarbeidsavtale, gitt VAM ansvar for utføring av oppgaver etter kulturminnelovens §§ 11.a og 21 i verdensarvområdene i Alta på vegne av Finnmark fylkeskommune. Samarbeidsavtalen er under revisjon.

6.2.4 Sámediggi - Sametinget

Fylkeskommunene og Sametinget er parallelle instanser i forvaltningen av automatisk fredete kulturminner; fylkeskommunene for kulturminner eldre enn 1537 og Sametinget for samiske kulturminner eldre enn 100 år.

Det meste av bergkunsten i Alta er fra steinalder, og faller dermed inn under Finnmark fylkeskommunes ansvarsområde. Ulike kulturminnetyper kan imidlertid også defineres som relaterte til den samiske forhistorien, der de er fysiske spor etter de prosessene som har ledet fram til etableringen av de kjente samiske kulturtrekkene. I dette ligger det også en anerkjennelse av at kulturminnetyper kan forstås som tidlige forutsetninger for både samisk og ikke-samisk kultur. De yngste helle-ristningene i Alta ble antakelig laget i det siste årtusen før vår tidsregning, og denne perioden knyttes til etableringen av samisk etnisitet.

Finnmark fylkeskommune har imidlertid fortsatt hovedansvaret for forvaltningen av verdensarvområdene i Alta. Dette er i tråd med tidligere forvaltningspraksis som Sametinget og fylkeskommunen har oppnådd enighet om. Men forvaltningen av verdensarven må samtidig gjøres i samforståelse med Sametinget. Dette innebærer at FFK og VAM plikter å informere Sametinget om tiltak, og at det oppnås enighet om gjennomføringen. Det er dermed naturlig at Sametinget

deltar i verdensarvrådet og forvaltningsgruppen for bergkunsten i Alta.

6.2.5 Tromsø Museum - Universitetsmuseet

Tromsø Museum har etter kulturminneloven § 11a hjemmel til å forestå skjøtselstiltak. Det er likevel Finnmark fylkeskommune som er ment å ha rollen som hovedansvarlig for skjøtsel. Museet er en sentral institusjon i forskningen på bergkunst og arkeologi i nordområdene og de enkelte forskningsprosjekter kan berøre bergkunstforvaltningens interesser. Videre har TMU også et ansvar for formidling av bergkunst og forhistorien i nordområdene.

Tromsø Museum har kompetanse på konservering og faglige nettverk som kan benyttes ved skjøtselstiltak som fordrer slik kompetanse. Ved skjøtselstiltak som krever konservering eller andre typer spesialiserte inngrep er det naturlig at Tromsø Museum benyttes, gitt at den nødvendige kompetanse finnes der. Dersom det er behov for supplerende kompetanse, kan dette innhentes i samråd med TMU.

6.2.6 Alta kommune

Alta kommune er som plan- og bygningsmyndighet ansvarlig for å følge opp, samordne og styre viktige behov for vern og utbygging. Etter plan- og bygningsloven er det kommunen som i første rekke former det fysiske miljøet gjennom kommuneplan, kommunedelplaner, reguleringsplaner og byggesaksbehandling. Gjennom kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner skal kommunen ivareta hensynet til verdensarven og andre fredete og bevaringsverdige kulturminner og kulturmiljøer i Alta.

Kommunale tiltak for tilrettelegging og vern av kulturminner innarbeides i kommunens handlingsprogram som en del av kommuneplanen (se også Kap. 7.). Kommunen må i sin planlegging følge opp nasjonale miljø- og ressurspolitiske mål og retningslinjer som statlige og fylkeskommunale organer bringer inn i planprosessen og som skal sikre at viktige nasjonale og regionale hensyn blir ivaretatt.

6.2.7 Verdensarvsenter for Bergkunst - Alta Museum

Gjennom samarbeidsavtalen med FFK har VAM et betydelig ansvar i forvaltningen av verdensarven som utførende instans. Avtalen har ingen definert varighet men skal evalueres årlig og revideres når en av partene ber om det.

Etter at samarbeidsavtalen mellom FFK og VAM er revidert vil oppgaver og ansvar bli beskrevet.

Klima- og miljødepartementet lyste i 2015 ut en egen autorisasjonsordning for norske verdensarvsentre, samt midler til drift av sentrene (se Kap. 7.5) Ordningene omfatter foreløpig kun de tre verdensarvområdene som har fått midler fra departementet til etablering av verdensarvsentre, deriblant bergkunsten i Alta og VAM. Autorisasjonsordningen medfører en klar definisjon av hva som er formålet med norske verdensarvsentre som også tydelig inkluderer formidling av verdensarven. I tillegg stilles det visse krav sentrene må oppfylle for å bli autorisert. VAM ble formelt autorisert som verdensarvsenter i mai 2015.

Formidling av verdensarven i Alta er en av VAMs kjerneoppgaver. Museet er også tillagt formidlingsansvar for bergkunst og forhistorie i hele Finnmark.

6.3 Skjøtsel, sikring og tilrettelegging i henhold til kulturminneloven

Fysiske tiltak for å sikre og styrke bergkunsten i Altas OUV vil hovedsakelig innebære skjøtsel, sikring og tilrettelegging av bergkunstfelt og -områder.

Skjøtsel innebærer alle tiltak som omfattes av kulturminneloven § 11 første ledd pkt. a, dvs. tilrettelegging, formidling, skilting, bevaring, vedlikehold, sikring, restaurering (istandsetting), rekonstruksjon og konservering. Skjøtsel inkluderer altså både pleie og sikring, i tillegg til tilrettelegging.

Pleie kan defineres som alle tiltak som ikke betegnes som fysiske inngrep i kulturminnet. Pleietiltak for helleristningsfelt omfatter feiing/blåsing,

Feltpleie.

Malingsfjerning.

vasking/spyling, rensing av mindre sprekker for småvegetasjon og humus, kapping av greiner, busker og trær som rager inn over eller feller løv/barnåler på bergflaten, samt stabilisering av torvkanter rundt helleristningsfelt.

Fysisk *sikring* av kulturminner kan innebære svært ulike tiltak. Det kan for eksempel være tilrettelegging eller skilting for å forebygge uønsket ferdsel, det kan også være tiltak som innebærer inngrep i selve kulturminnet, i dette tilfelle bergflaten. Dette kan for eksempel være stabilisering og sikring av sprekker, avskallinger og hulrom, reparasjon av hærverk, konsolidering av bergflaten, fjerning av lav, mose og maling⁵.

Etter kulturminneloven med forskrift er ansvar og myndighet for skjøtsel av kulturminner og fredede områder delt mellom forvaltningsinstansene. I dag er det imidlertid VAM som gjennom samarbeidsavtale med FFK hovedsakelig utfører skjøtsel, sikring og tilrettelegging av bergkunsten i Alta. Ansvar for iverksetting av tiltak innebærer ikke nødvendigvis at man alltid besitter den rette kompetansen til å utføre dem. Det er viktig at tiltak som skal utføres gjøres i samråd med vedkommende myndigheter, ethvert tiltak skal diskuteres i forvaltningsgruppen før de realiseres. Videre skal nødvendig faglig bistand hentes inn for alle tiltak som krever ekstern spesialkompetanse.

⁵ Fordi fjerning av maling innebærer bruk av svært sterke kjemikalier kan malingsfjerning kun utføres under ledelse av kvalifisert teknisk konservator, uavhengig av forskriftsmessig myndighet.

6.4 Rapportering

Følgende faste rapporteringsrutiner er etablert i forvaltningen av bergkunsten i Alta.

Periodisk rapportering til UNESCO

Hvert sjettede år skal statsparten til konvensjonen avlevere periodisk rapport for sitt lands verdensarv til UNESCO. Det skal rapporteres på flere faktorer tilknyttet OUV og oppfølgingen av de nasjonale forpliktelsene i henhold til konvensjonen og retningslinjer for implementering.

Klima- og miljødepartementet har det øverste ansvaret for periodisk rapportering. Rapporten for bergkunsten i Alta utformes i samarbeid mellom departementet, Riksantikvaren, Finnmark fylkeskommune og VAM.

Nasjonale miljømål

Norsk miljøvernpolitikk er delt inn i elleve resultatområder. For hvert område er det ett eller flere nasjonale miljømål. Riksantikvaren har ansvaret for å rapportere til departementet på de nasjonale målene for verdifulle kulturminner og kulturminnelandskap på årlig basis.

Utvikling og utførte tiltak

VAM har det primære ansvaret for å rapportere på utviklingen i verdensarvområdene i Alta, samt resultater av utførte tiltak. Dette gjøres årlig gjennom skriftlige rapporter til Riksantikvaren og Finnmark fylkeskommune om skjøtsel og prosjekter finansiert av Riksantikvarens beva-

ringsprogram for verdensarven og tilskudd fra Finnmark fylkeskommune.

VAM gjør også rede for sin årlige virksomhet tilknyttet verdensarven i sine årsberetninger. Her gis også opplysninger om forhold som ikke dekkes av prosjektrapporteringen, blant annet besøkstall, formidlingsarrangementer og medieoppmerksomhet.

Brudd på lov- og fredningsbestemmelser

I tillegg til den generelle utviklingen har VAM også ansvar for innrapportering av observerte brudd på kulturminneloven og gjeldende fredningsbestemmelser til fylkeskommunen. Skadeverk, ulovlige inngrep og andre alvorlige overtredelser skal innrapporteres så snart som mulig etter at de er observert. Det er i hovedsak fylkeskommunene/Sametinget som har ansvar for anmeldelser av brudd på kulturminneloven.

Oversikt VAMs ressurser og behov

Årsverk	Personalkostnader	Andre kostnader	Kostnader totalt
9,75	5–6 mill.	4–5 mill.	9–11 mill.

Andre forvaltningsinstanser

De andre instansene i forvaltningen av bergkunsten i Alta har betydelig mindre kontinuerlig behov for ressurser tilknyttet verdensarvoppgavene. Plan- og saksbehandlingprosesser som berører bergkunsten i Alta bør la seg løse med de ordinære ressursene de ulike instansene har til rådighet.

6.5 Ressurser og ressursbehov

Ressurser ved VAM

Som lokal utførende instans er det VAM som har flest oppgaver og ansatte direkte tilknyttet verdensarven. VAMs ressurser er først og fremst knyttet til stillinger og finansiering av oppgaver. Med utbyggingen av museet som var ferdig i 2013 har VAM generelt sett gode fasiliteter på plass men det er nødvendig med videreutvikling av de ulike formidlingsarenaene⁶ i Hjemmeluft.

⁶ En formidlingsarena er et sted hvor formidling skjer, i Hjemmeluft er det både innendørs i museum og utstilling og i de tilrettelagte uteområdene.

7. Virkemidler

7.1 Vern etter kulturminneloven

Alle automatisk fredete kulturminner har i Norge et sterkt juridisk vern etter bestemmelsene i kulturminneloven. Loven verner således både om bergkunsten og de støttende verdier i form av andre kulturminner. Loven gir også hjemmel for sikringssoner og fredning av områder rundt et kulturminne.

Loven har som formål at kulturminner og kulturmiljøer med deres egenart og variasjon skal vernes både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en helhetlig miljø- og ressursforvaltning. Det er et nasjonalt ansvar å ivareta disse ressurser som vitenskapelig kildemateriale og som varig grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse, trivsel og virksomhet. Når det treffes vedtak etter annen lov som påvirker kulturminneressursene, skal det legges vekt på kulturminnelovens formål.

All bergkunst i Alta er automatisk fredet etter definisjonene i lovens §4.g og dermed vernet mot tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme den, med mindre tillatelse er gitt fra vedkommende myndighet (jf. §§3 og 8).

Etter lovens §6 har alle automatisk fredete kulturminner en sikringszone som dekker et område rundt sin ytterkant og som fastsettes særskilt av vedkommende myndighet. Om området ikke har blitt særskilt avgrenset gjelder en sikringszone på fem meter. Rette myndighet til å fastsette særskilt sikringszone er fylkeskommunen innenfor det respektive fylke, og Sametinget for samiske kulturminner. Særskilt sikringszone skal tinglyses (jf. §22.5).

Et område rundt et fredet kulturminne kan fredes etter §19 for å bevare kulturminnet i miljøet eller beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet for å fatte fredningsvedtak etter

§19 er ved forskrift delegert til Riksantikvaren. Eiere, kommune og fylkeskommune skal uttale seg før vedtak fattes og vedtaket kan påklages til Klima- og miljødepartementet.

Et kulturmiljø kan fredes etter §20 og kan også omfatte naturelementer når de bidrar til områdets egenart. Vedtak fattes av Kongen i statsråd etter omfattende høringsprosess. Vedtaket kan ikke påklages.

I områder fredet etter både §19 og §20 kan det i særlige tilfeller gjøres unntak fra vedtak om fredning og fredningsbestemmelser for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete området. Myndighet til å gjøre unntak er ved forskrift delegert til fylkeskommune og Sametinget.

Regler for saksbehandling i arbeid med fredninger er gitt av §22. Paragrafen gir også anledning til å vedta midlertidig fredning inntil en sak er avgjort. Myndighet til å fatte midlertidig fredningsvedtak er ved forskrift delegert til Riksantikvaren, fylkeskommune og Sametinget.

Status vern etter kulturminneloven

Som nevnt er alle bergkunstfelt i Alta automatisk fredet etter kml. §4. I tillegg omfattes nesten alle kjente felt av de områder som har blitt fredet etter kml. §19 i Hjemmeluft, Kåfjord og på Amtmannsnes. En kommende områdefredning av det forhistoriske kulturlandskapet på Komsa vil også omfatte det malte bergkunstfeltet som er funnet der⁷. Unntakene er dermed Storsteinen⁸, Transfarelvdalen og Isnestoften. Per i dag framstår imidlertid fredningsdokumentene som ganske forskjellige for de ulike områdene, dermed er det behov for en revidering av fredningsdokumentene med mål om å få en felles forvaltning av områdene.

⁷ Fredningsvedtaket vil bli gjort i løpet av 2015.

⁸ Området rundt Storsteinen var allerede utbygd som boligfelt før bergkunsten ble oppdaget, slik at en områdefredning her vil ha lite for seg.

7.2 Vern etter naturmangfoldloven

Bestemmelser i naturmangfoldloven er også av betydning for forvaltningen av verdensarvområdene i Alta og landskapet verdensarven inngår i.

Formålet med loven er å ta vare på naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden.

Lovens §6 gir en generell aktsomhetsplikt der det heter at enhver skal opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet. Videre inneholder loven flere prinsipper som skal legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet (jf. §§7–12), disse vil også være førende for tiltak i forvaltningen av verdensarven.

Lovens §§ 33 og 36 om område- og landskapsvern gir også anledning til å verne kulturlandskap. Videre kan det gjennom lovens bestemmelser gis særlig beskyttelse til arter og utvalgte naturtyper (kap. III og VI). Slik beskyttelse kan også legge begrensninger på hvilke tiltak som kan gjennomføres i og nær verdensarvområdene.

Som påpekt i kapittel 5 er det ikke blitt utredet hvilke hensyn til naturvern som må tas i forvaltningen av verdensarvområdene i Alta.

7.3 Virkemidler etter plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven er sentral for praktiseringen av vernet av kulturminner gjennom arealplanleggingen og byggesaksbehandling. *Stortingsmelding 35 (2012–2013) Framtid med fotfeste* fastslår at ansvaret for verdensarven bør komme tydelig fram i alle relevante kommunale og fylkeskommunale planer.

Formålet med loven er å fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner. Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser. Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndig-

heter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.

Gjennom myndigheten gitt av plan- og bygningsloven har kommunene hovedansvaret for arealplanlegging og håndheving av arealplaner gjennom sin byggesaksbehandling. Kommunen skal gjennom sin arealplanlegging sikre at bruk av areal blir rettslig bindende og at planene legges til grunn for utbyggingstiltak og byggesaker. Utarbeidelse av planer og oppdatering av eldre planer skal sikre at det foreligger nødvendig plangrunnlag.

I medhold av §5-4 har berørte statlige og regionale organer myndighet til å fremme innsigelse til forslag til kommuneplaners arealdel og reguleringsplaner i spørsmål som er av nasjonal eller vesentlig regional betydning, eller som av andre grunner er av vesentlig betydning for vedkommende organs saksområde. I loven vektlegges tidlig involvering for å sikre at kultur- og naturverdier blir tatt vare på.

7.3.1 Regional planlegging

Den regionale planleggingen skal stimulere den fysiske, miljømessige, helsemessige, økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingen i en region (pbl. §3-4).

Fylkeskommunen har ansvaret for å utarbeide regional planstrategi og regionale planer som følger plan- og bygningsloven. Finnmark fylkeskommune utarbeider i tillegg en rekke strategidokumenter på ulike felt. Planer og strategier for Finnmark ivaretar de regionale interessene og angir politisk ønsket retning i utvikling av fylket.

Videre har også Sametinget et ansvar for utarbeidning av regionale planer som omfatter samiske kulturminner.

I tillegg til planlegging i henhold til plan- og bygningsloven utformer fylkeskommunen også forvaltningsplaner for områder fredet etter kulturminneloven. Slike planer vil også kunne ivareta verdensarven og støttende verdier.

Regionale planer og strategidokumenter

Følgende planer og strategidokumenter ved Finnmark fylkeskommune er av betydning for bevaring og styrking av Bergkunsten i Altas OUV eller støttende verdier.

Et steinbrudd mellom Hjemmelufttoppen og Skuoddavarre er under vurdering. Dette kan få en negativ virkning på verdensarverdiene.

- Langtidsplan for skjøtsel av arkeologiske kulturminner og bergkunst i Finnmark 2006–2020
- Museumsstrategier for Finnmark 2011–2015⁹
- Regionale kulturstrategier for Finnmark 2015–2020¹⁰

Videre er det kjent at det skal utarbeides følgende planer som også vil ha betydning for verdensarven.

- Regional plan for arealutvikling
- Regional plan for kulturminner og kulturmiljø¹¹
- Forvaltningsplan for Komsa¹²

9 Strategidokumentet berører ikke bergkunsten direkte men er av betydning for VAMs virksomhet.

10 Kommende strategidokument, dokumentet berører ikke bergkunsten direkte men er av betydning for VAMs virksomhet.

11 Planens formål er å gjøre Finnmarks materielle kulturarv og dens historie synlig, slik at den kan ivaretas på best mulig måte i den daglige forvaltningen. Planen utformes i samarbeid mellom fylkeskommunen og Sametinget.

12 I henhold til fredningsdokumenter sendt ut på høring av FFK skal fylkeskommunen i samarbeid med Alta kommune utarbeide en egen forvaltningsplan for det kommende fredningsområdet på Komsa innen tre år etter fredningsvedtaket er gjort.

7.3.2 Kommunal planlegging

Plan- og bygningsloven gir kommunene virkemidler til å beskytte kulturminner og kulturmiljøer gjennom utarbeiding av kommuneplan, kommunedelplaner og reguleringsplaner. Dette kan oppnås ved regulering av hensynssoner og ved å fastsette bestemmelser og retningslinjer med mål om å sikre kulturminner mot uheldige endringer og ivareta de kulturhistoriske verdiene.

I henhold til pbl. §11-1 skal kommunen ha en samlet kommuneplan som omfatter en samfunnsdel med handlingsdel og arealdel. Kommuneplanen skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og bør omfatte alle viktige mål og oppgaver i kommunen. Den skal ta utgangspunkt i den kommunale planstrategien og legge retningslinjer og pålegg fra statlige og regionale myndigheter til grunn.

Samfunnsdel

I kommuneplanens samfunnsdel skal det tas stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og kommunen som organisasjon (pbl. §11-2). Kommuneplanens samfunnsdel skal være grunnlag for sektorenes planer og virksomhet i kommunen. Den skal gi retningslinjer for hvordan kommunens

egne mål og strategier skal gjennomføres i kommunal virksomhet og ved medvirkning fra andre offentlige organer og private.

For å kunne bevare og styrke verdensarvens OUV best mulig lokalt er det naturlig at man søker å innarbeide verdensarven i mål og strategier i kommuneplanens samfunnsdel. Bergkunsten og verdensarven i Alta har liten plass i gjeldende plan. For eksempel er den ikke nevnt i målkapitler hverken for *Miljø og bærekraftig utvikling*, *Livskvalitet og velferd*, eller *Kunnskap og kompetanse*.

Samfunnsdelen i Altas kommuneplan, *Alta vil*, var i 2014 i rullering med forslag til ny plan ute til høring og offentlig ettersyn. Den nye samfunnsdelen skal gi de overordnede strategier og mål for den langsiktige og bærekraftige samfunnsutviklingen av Alta kommune for årene 2015–2027.

Kommunedelplaner

Det kan også utarbeides kommunedelplaner for bestemte områder, temaer eller virksomhetsområder (pbl. §11-1). Kommunedelplaner for temaer eller virksomhetsområder skal ha en handlingsdel som angir hvordan planen skal følges opp de fire påfølgende år eller mer. Handlingsdelen skal revideres årlig (pbl. §11-2).

I Alta kommunes planstrategi 2012–2015 (revisjon vedtatt februar 2014) ble det besluttet å utarbeide flere nye kommunedelplaner. Noen av disse kan også være av betydning for styrking av verdensarven på ulike områder. De mest aktuelle kommunedelplanene som skal utarbeides er:

- Kultur (planprosess pågår)
- Miljø, klima og energi
- Næringsutvikling
- Samfunnsikkerhet og beredskap

Arealdelen

Kommuneplanens arealdel skal angi hovedtrekkene i arealdisponeringen og rammer og betingelser for hvilke nye tiltak og ny arealbruk som kan settes i verk, samt hvilke viktige hensyn som må ivaretas ved disponeringen av arealene (pbl. §11-5). Kommuneplanens arealdel skal omfatte plankart, bestemmelser og planbeskrivelse hvor det framgår hvordan nasjonale mål og retningslinjer, og overordnede planer for arealbruk, er ivaretatt.

Arealdelen er dermed et svært viktig verktøy for å sikre verdensarven mot uønskede tiltak og påvirkning. Det er anledning til å sikre kulturminner, kulturmiljøer og landskap i kommuneplanens arealdel gjennom:

- Hensynssoner med tilhørende retningslinjer og bestemmelser, jf. §11-8
- Generelle bestemmelser til arealdel, jf. §11-9
- Bestemmelser til arealformål, jf. §§11-10 og 11-11

Gjeldende plan i Alta kommune, *Kommuneplanens arealdel 2011–2030* inneholder følgende bestemmelser om hensynet til verdensarven:

- I generelle bestemmelser, under krav til nye reguleringsplaner punkt 1.3.18 Verneverdier *Tiltakene skal underordne seg verdensarvområdene i Alta på en slik måte at de ikke virker visuelt forstyrrende eller skjemmende.*
- I bestemmelser for bebyggelse og anlegg, under boligbebyggelse punkt 2.2.2 b) Boligområder i Hjemmeluft – (...) *Ny bebyggelse forutsettes å underordne seg verdensarvområdet i Hjemmeluft, og ikke virke visuelt forstyrrende eller skjemmende. Nødvendige byggegrenser, høyderestriksjoner med mer fastsettes i samråd med kulturminnemyndighetene i områdeplanprosessen.*
- I retningslinjer til bestemmelser for hensynssoner, under sone for båndlegging punkt 7.4.2 Båndlegging for fredning etter kulturminneloven, vises det til bergkunstområdene i Kåfjord, Hjemmeluft, Amtmannsnes, samt Storsteinen som båndlagte/fredete områder. I tillegg vises det til planlagte fredninger av Komsa og Transfarelv.

I tillegg inneholder arealdelens generelle bestemmelser også krav til reguleringsplaner om hensyn til landskap og natur (punkt 1.3.8) som er relevant for landskapsverdiene i OUV.

Reguleringsplaner

Kommunestyret skal sørge for at det blir utarbeidet reguleringsplan for de områder i kommunen hvor dette følger av loven eller av kommuneplanens arealdel, samt der det ellers er behov for å sikre forsvarlig planavklaring og gjennomføring av bygge- og anleggstiltak, flerbruk og vern i forhold til berørte private og offentlige interesser

(pbl. §12-1). For gjennomføring av større bygge- og anleggstiltak og andre tiltak som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn, kreves det reguleringsplan.

Det er anledning til å sikre kulturminner, kulturmiljøer og landskap i reguleringsplan gjennom:

- Arealformål LNFR med underformål vern av kulturmiljø eller kulturminne, jf. §12-5.5
- Hensynssoner, jf. §12-6
- Bestemmelser til arealformål og hensynssoner, jf. §12-7

I henhold til Alta kommunes planstrategi 2012–2015 pågår det eller er planlagt reguleringsplanlegging flere steder som kan gi innvirkning på OUV, disse omfatter:

- Områderegulering – Bukta
- Detaljregulering – Avlastingsvei, parsell 1, Hjemmeluft – Alta sentrum
- Detaljregulering – Saltvika steinbrudd

Buffersoner

I henhold til UNESCOs retningslinjer til statspartens implementering av verdensarvkonvensjonen er det et klart krav om at buffersoner bør etableres for alle verdensarvområder hvor det er nødvendig (pkt. 103). En bufferson er i følge retningslinjene omkringliggende områder som strekker seg utenfor det som er definert som verdensarveiendommen¹³ ved nominasjonen, som har restriksjoner vedrørende bruk og utvikling av området. I tillegg til eiendommens umiddelbare omgivelser bør sonen også inkludere viktig utsikt og andre områder eller attributter som er viktige som støtte til eiendommen og dens beskyttelse (pkt. 104). Det fremgår også av retningslinjene at det skal foreligge en begrunnelse dersom man velger og ikke etablere en bufferson for et verdensarvområde (pkt. 106). Endringer av og opprettelse av nye buffersoner etter innskriving på verdensarvlisten skal også formelt meldes til og godkjennes av verdensarvkomiteen (pkt. 107). Stortingsmeldingen *Framtid med fotfeste* understreker også oppfordringen om buffersoner, og at dette bør vurderes for alle verdensarvområder i Norge.

¹³ I retningslinjene brukes begrepet *World Heritage property* om de geografiske verdensarvområdene.

Som allerede påpekt i kapittel 5 er det ikke etablert noen buffersoner rundt verdensarven i Alta. Det er heller ikke blitt foretatt noen faglig utredning fra kulturminneforvaltningens side for å identifisere hvilke elementer og relasjoner i landskapet som bidrar til bergkunstens OUV og dermed bør sikres.

På Amtmannsnes og i Kåfjord er det riktignok vedtatt områdefredninger som omfatter større arealer enn det som opprinnelig ble innskrevet på verdensarvlisten. Disse kan til dels anses som buffersoner i praksis. Men landskapsverdiene slik de er definert i OUV består også av mer enn de nærmestliggende områdene rundt bergkunstfeltene. Konsekvensene av E6-utbedringen i Hjemmeluft i form av visuell innvirkning, støy m.m. viser dessuten at en områdefredning ikke alltid er tilstrekkelig for å forhindre uønskede påvirkninger, både i og utenfor et verdensarvområde.

Som beskrevet ovenfor er det i arealplanleggingen anledning til å sikre kulturmiljøer mot uønsket påvirkning på flere måter. Enkelte bestemmelser finnes allerede i kommunens arealplan som stiller krav om at tiltak skal underordne seg verdensarven. Ut over dette har man tidligere i liten grad vurdert etablering av konkrete hensynssoner utover områdefredningene. Til dels skyldes det at man i kulturminneforvaltningen ikke har ønsket å låse seg geografisk i håndhevingen av vernet av landskapsverdiene. Dermed er det et spørsmål hvorvidt landskapsverdiene vil kunne vernes mest effektivt gjennom konkretiserte hensynssoner, eller gjennom håndheving av generelle krav til arealplanleggingen. Hvilke virkemidler som vil gi den mest hensiktsmessige praktiseringen av buffersoner rundt bergkunsten i Alta vil måtte utredes nærmere.

7.4 Andre virkemidler

VAMs samlings- og handlingsplaner

VAMs arbeid og målsetninger for dokumentasjon av bergkunsten og bergkunstarkivet skal forankres i museets samlingsplaner. Videre skal alle VAMs oppgaver tilknyttet bergkunsten ivaretas i museets handlingsplaner.

Museene i Finnmark har sammen utarbeidet en felles plan for forskningsbasert innsamling og

Fra Alta museums utstillinger.

formidling i *Felles løft for Finnmarkshistorien*. I planen skisseres det også muligheter for nye innsamlingsprosjekter i skjæringspunktet mellom forvaltningen av verdensarven og nyere tids historie.

Faglige nettverk

Flere faglige nettverk er gode arenaer for utveksling av erfaring og utforming av samarbeidsprosjekter som vil bidra til å styrke verdensarven i Alta. Både nasjonale og internasjonale nettverk er aktuelle. Noen eksempler er *Norges Verdensarv*, *Nordisk Verdensarvnettverk* og *Bergkunstnettverket*. Riksantikvaren fokuserer også på faglig nettverksbygging gjennom faglige seminarer og samlinger for den norske kulturminneforvaltningen.

Arkiv og databaser

Gode arkiver og databaser er viktige verktøy i forvaltningen av kulturminner. Riksantikvarens nasjonale database for kulturminner *Askeladden* er kulturminneforvaltningens sentrale verktøy for registrering og oppsøking av informasjon om kulturminner i Norge. Database er også ment å være et nasjonalt verktøy for overvåking og oppfølging av kulturminner gjennom registrering av tilstand, tiltak og hendelser for det enkelte kulturminne.

Ved VAM har man også utviklet et eget *bergkunstarkiv* for verdensarven i Alta som skal fungere som sentralarkiv for bergkunsten i Alta. Den langsiktige målsetningen med Bergkunstarkivet er å samle et så bredt spekter som mulig av ulike medier og dokumenter som dekker alle aspekter ved både bergkunsten i seg selv og forvaltningen av den. Innhold i arkivet gjøres også tilgjengelig for publikum gjennom en egen webløsning.

Informasjon og formidling

For å styrke bevissthet og kunnskap om verdensarven er god informasjon og formidling viktig. Formidlingen av bergkunsten i Alta gjøres hovedsakelig lokalt på stedet og utføres av VAM gjennom diverse guidetilbud, utstillinger, skilting ved bergkunstfeltene og arrangementer for lokalbefolkningen som mørkevandring. VAMs formidlingsvirksomhet er i stor grad styrt gjennom egne planer. Tiltaksplanen (se vedlegg) inneholder likevel en rekke tiltak tilknyttet informasjon og formidling der VAM er ansvarlig for utføring.

Forskning og kunnskapsutvikling er en grunnleggende forutsetning både for kvalitetsnivået på formidlingen og fornyelse av innholdet. Samtidig er det viktig at man har fokus på nødvendige verktøy og rutiner for å kunne inkludere ny kunnskap i formidlingen raskt og effektivt.

Undervisningsopplegg for skolene lokalt er sentralt for å skape bevissthet om verdensarven blant lokalbefolkningen. VAMs DKS-arrangement *Steinalderdager*, rettet mot 4. klassetrinn, er inntil videre det eneste tilbudet som har blitt etablert. Utvikling av nye undervisningstilbud rettet mot ungdomsskolen og videregående skoletrinn bør være et tema i videreutviklingen av formidlingen. For framtidig kompetansebygging og re-

20140305kata065.JPG

Grunndata

Motiv: **Bjørn** med unge
Tittel:

Dokumentasjonstype: Foto , Gruppe , Digital , Farge
Emneord: Helleristning , Høgd , Fullt uthøgd , Zoomorf , **Bjørn** , Bjørnunge , Bjørnespor

Figurnummer: 46 , 47 , 48
Seksjon:
Oppmåling: Ingen

Supplerende beskrivelser
De fleste figurene på Ole Pedersen 8A ble malt opp på 70-tallet og 90-tallet. Malingen ble fjernet i 2011.

Dato (foto): 2012-08-15
Årstall:

Felt: Ole Pedersen 8A
Lokalitet: Ole Pedersen
Område: Hjemmeluft
Meter over havet: 24, 25
Bergflatens form: Snaberg
Bergart: Sandstein

Klausul/vilkår for bruk
Bruk av arkivmaterialet er gratis i ikke-kommersiell sammenheng under forutsetning at det henvises til Alta Museum som kilde med kreditering av den enkelte fotograf/skaper. Publisert kartmateriale er ikke rettslig bindende.

Kreditering
Analog original
Feltreferanse
Engelske metadata
Fildata

Søkeord
Bjørn
Bjørn

VAMs bergkunstarkiv.

Mørkevandringene VAM arrangerer er spesielt rettet mot lokalbefolkningen.

kruttering vil det være viktig med undervisnings-tilbud tilknyttet verdensarven og bergkunsten også for høyere utdanning.

Tromsø Museum produserer også utstillinger som omhandler bergkunsten i Alta. Utstillingstemaet har bestemt i hvor stor grad bergkunsten har vært brukt. Ikke minst formidler museet forhistorie fra hele Nord-Norge hvilket inkluderer både bergkunst og andre kulturminner som fungerer som støttende verdier til verdensarven i Alta.

Både Riksantikvaren og Finnmark fylkeskommune informerer om bergkunsten i Alta på sine hjemmesider. Riksantikvaren produserer også utstillinger og informasjonsmateriell om verdensarven i Norge generelt.

7.5 Finansieringskilder

Det finnes flere ulike kilder til finansiering av tiltak for verdensarven. Noen av disse er aktuelle med tanke på et bredt spekter av tiltak, mens andre er betydelig mer begrenset.

Klima- og miljødepartementet, Riksantikvaren og Miljødirektoratet

Midler til norske verdensarvsentre

Sammen med den nye autorisasjonsordningen for norske verdensarvsentre har Klima- og miljødepartementet i 2015 også lyst ut driftsmidler for sentrene. Det enkelte verdensarvsenter må søke til departementet om disse midlene. Sentre som søker om autorisering som verdensarvsenter kan søke om tre kategorier tilskuddsmidler:

Grunntilskudd til autoriserte verdensarvsentre. Statlig grunntilskudd vil differensieres etter verdensarvsentrenes størrelse og funksjon. Størrelsen på driftstilskuddet avgjøres i forbindelse med de årlige budsjettprosessene. Det stilles krav til medfinansiering fra lokale og/eller regionale aktører og/eller inntjening på annen måte på minimum 40%

Tilskudd til utstillinger og formidlingstiltak og lignende. Klima- og miljødepartementet vil prioritere prosjekter ut i fra en liste med gitte kriterier. Det stilles krav til minimum 40 % egenfinansiering.

Tilskudd til utvikling og etablering av utvidet publikumstilbud. Midlene er særlig ment for sentre som har en så stor publikumstilstrømning at det kreves ressurser og partnere utover grunntilskuddet for å betjene antall besøkende. Klima- og miljødepartementet vil prioritere prosjekter ut i fra en liste med gitte kriterier. Det stilles krav til minimum 40 % egenfinansiering.

Bevaringsprogrammet for verdensarven

Riksantikvaren tildeles årlig en sum under Statsbudsjettet kap. 1429 post 79 til arbeidet med verdensarven i Norge. Midlene distribueres videre i form av prosjektfinansiering. Det kan søkes om prosjektmidler fra denne potten på årlig basis. Midlene skal i hovedsak finansiere tiltak som sikrer og bevarer verdensarvverdiene, for eksempel skjøtsel, sikring og tilrettelegging.

Bevaringsprogrammet for bergkunst

Programmet har som mål å sikre og tilgjengeliggjøre utvalgte bergkunstlokaliteter i hele Norge. Finansiering fra programmet er dermed svært aktuelt for bergkunst utenfor Alta, som er å betrakte som støttende verdier til verdensarven. Programmet kan også finansiere prosjekter for utvikling av ny kunnskap om sikring og bevaring andre steder i Norge som også kan komme Alta til gode. Så langt er det ikke søkt om midler fra programmet til verdensarven i Alta.

Bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner

Programmet har som mål å sikre og tilgjengeliggjøre utvalgte arkeologiske kulturminner og kulturmiljø i hele Norge. Finansiering fra programmet kan dermed være aktuelt for andre arkeologiske kulturminner som støtter opp om verdensarvverdiene.

Statlig sikring av friluftsområder

Miljødirektoratet har tilskuddsposter for statlig erverv av friluftsområder og forvaltning og tilrettelegging i eksisterende. Ervervsposten kan være aktuell med tanke på eventuelle oppkjøp av verdensarvområder på privat grunn.

Kulturdepartementet

Tilskudd til VAM

Kulturpolitikken har blant annet som formål å fremme bevaring og formidling av kulturarven. Kulturdepartementet gir tilskuddsmidler til museer og andre kulturvernformål. VAM mottar årlige tilskudd fra kulturdepartementet som blant annet kan brukes til formidling av verdensarven, tilskuddet skal imidlertid også dekke museets ansvarsoppgaver tilknyttet nyere tids historie.

Gaveforsterkning

Museer i det nasjonale museumsnettverket som mottar pengegaver på 100 000 kr eller mer kan søke kulturdepartementet om statlig gaveforsterkning på inntil 25 prosent av gavebeløpet. Gavens formål må være styrking av museenes samlinger av visuell kunst eller istandsettelse av museumsanlegg, herunder også oppgradering av eksisterende bygninger og anlegg, utstillinger eller til nye utstillinger.

Finnmark fylkeskommune

Tilskudd til VAM

I tillegg til hovedansvaret for skjøtsel av bergkunsten har FFK også et ansvar for driftsfinansiering av museene i Finnmark. Fylkeskommunens årlige tilskudd til VAM omfatter både driftsmidler til VAM og tilskudd til skjøtsel av bergkunsten. Ny status for VAM som autorisert verdensarvsenter med tilhørende statlig driftsfinansiering forutsetter en regional medfinansiering på 40 prosent som deles av FFK og Alta kommune.

Spillemidler til kulturbygg

Fylkeskommunen forvalter spillemidler til kulturbygg. Det er en forutsetning for å søke at det først søkes om funksjonell forhåndsgodkjenning for byggeprosjekter.

Støtte til samiske formål

Det er mulig å søke til fylkeskommunen om midler til samiske språk- og kulturformål. Ordningen kan være aktuell med tanke på samiskspråklig formidling av verdensarven.

Såmediggi - Sametinget

Sametinget har flere ulike tilskuddsordninger hvor det kan søkes om midler til tiltak innen bl.a. språk, næring og kultur. Noen av disse kan også være aktuelle når det gjelder forvaltning og formidling av bergkunsten i Alta og dens støttende verdier. For eksempel kan VAM søke om språkmidler for å utvikle den samiskspråklige formidlingen av verdensarven.

Alta kommune

Alta kommune har ingen direkte finansiering av forvaltningsoppgaver tilknyttet verdensarven men gir som medeier i VAM årlige driftstilskudd til VAM. Ny status for VAM som autorisert verdensarvsenter med tilhørende statlig driftsfinansiering forutsetter en regional medfinansiering på 40 prosent som deles av FFK og Alta kommune.

Internasjonalt samarbeid

En potensiell finansieringskilde som har vært lite utnyttet etter 2005 er gjennom deltakelse i internasjonale prosjekter. Før 2005 var verdensarven med i to større prosjekter (Rock Care (Raphael-programmet) 1998–2000 og RANE Rock Art of Northern Europe (Interreg IIIB-programmet) 2002–2005. Norge har gjennom EØS-avtalen mulighet for å delta i prosjekter tilknyttet EUs programmer for både forskning og regional utvikling. Deltakelse i slike prosjekter vil også kunne medføre økt internasjonal profilering av verdensarven i Alta.

Norsk kulturråd

Norsk kulturråd forvalter Norsk kulturfond. Kulturrådet har støtteordninger tiltenkt museumsutvikling, arkivutvikling og kulturvern. De nasjonale museumsnettverkene kan også søke penger fra kulturrådet.

Forskningsrådet

Forskningsrådet er et nasjonalt organ for forskningsfinansiering og -strategi. Rådet er den viktigste forskningspolitiske rådgiveren for Regjeringen, departementene og sentrale forskningsinstitusjoner og -miljø. Institusjoner, bedrifter og virksomheter kan søke Forskningsrådet om midler til forskning og utvikling. Prosjekter rettet mot kulturminner har mulighet for å søke om tilskudd fra forskningsrådet.

Norsk kulturminnefond

Fondets formål er å styrke arbeidet med å bevare verneverdige og fredete kulturminner og bidra til at et mangfold av kulturminner og kulturmiljøer kan benyttes som grunnlag for framtidig opplevelse, kunnskap, utvikling og verdiskaping. Private eiere av kulturminner og i særlige tilfeller kommuner, kan søke midler fra kulturminnefondet til tiltak innenfor hele kulturminnefeltet.

Pengegaver

Per i dag har ikke verdensarven i Alta mottatt pengegaver. Det utelukker på ingen måte at det kan komme gaver i framtiden til formål som også styrker verdensarven.

8. Forkortinger, akronymer og begreper i planen

Forkortinger og enkelte begreper som benyttes i forvaltningsplanen med vedlegg er her forklart:

bergkunstfelt – et avgrenset område på en bergflate med bergkunstfigurer som antas å høre sammen

bergkunstlokalitet – et geografisk område med minst ett, men som oftest flere bergkunstfelt med relativt kort avstand i mellom

FFK – Finnmark fylkeskommune

GIS – geografisk informasjonssystem, verktøy for håndtering og analyse av geografiske data

KLD – Klima- og miljødepartementet

kml – kulturminneloven

OUV – *outstanding universal value*, viser til de erklærte verdiene som ligger til grunn for verdensarvstatus

pbl – plan- og bygningsloven

RA – Riksantikvaren

SD – Sámediggi – Sametinget

TMU – Tromsø Museum – Universitetsmuseet

UNESCO – en av FNs fem særorganisasjoner (stater kan være medlem av organisasjonen uavhengig av medlemskap i FN), med ansvar for fagområdene utdanning, forskning, kultur og kommunikasjon

VAM – Verdensarvsenter for Bergkunst – Alta Museum

Verdensarven i Alta – viser i denne planen kun til verdenskulturminnet Bergkunsten i Alta og inkluderer dermed ikke Struves meridianbue som også står på verdensarvlisten

Verdensarvområde – i denne planen, et geografisk område med en eller flere bergkunstlokaliteter som inngår i verdenskulturminnet Bergkunsten i Alta

Kilder

- Bakkevig, S. 2004: «Rock Art Preservation: Improved and Ecology-based Methods can give Weathered Sites prolonged life», *Norwegian Archaeological Review*, 37 (2): 65–81.
- Bestemmelser Kommuneplanens arealdel 2011. Alta kommune.
- Bjelland, T. 2002: «Skader eller beskytter lav norske helleristningsfelt?» *Naturen* 2003 (2): 70–77.
- Bjelland, T. & Helberg, B.H. (Red.) 2006: *Bergkunst. En veiledning i dokumentasjon, skjøtsel, tilrettelegging og overvåking av norsk bergkunst*. Riksantikvaren.
- Forvaltningsplan Verdensarvområdene Alta kommune, Finnmark 2002. Finnmark fylkeskommune.
- Forskrift 9. februar 1979 nr. 8785 om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven.
- Fredning av fornminneområdet i Hjemmeluft/Jiebmaluokta Alta kommune, Finnmark 1991. Riksantikvaren.
- Fylkesplanen for Finnmark 2006–2009. Finnmark fylkeskommune.
- Gjerde, J.M. 2010: *Rock art and Landscapes. Studies of Stone Age rock art from Northern Fennoscandia*. Universitetet i Tromsø.
- Hansen, L.I. & Olsen, Bj. 2004: *Samenes historie*. Cappelen Akademisk Forlag, Oslo.
- Helberg, B.H. Nordbye, C.C. & Pawel, D. 2014: *Rapport vedrørende fjerning av maling på helleristninger*. Upublisert rapport.
- Helskog, K. 1988: *Helleristningene i Alta. Spor etter ritualer i Finnmarks forhistorie*. Knut Helskog, Alta.
- Helskog, K. 2012: *Samtaler med maktene: en historie om verdensarven i Alta*. Tromsø Museums skrifter, Tromsø Museum – Universitetsmuseet.
- Hykkerud, M. K. 2010: «Vintertildekking av helleristninger i Hjemmeluft, Alta» i Lødøen, T. Stuedahl, H. V. & Søbørg, H. C. (red.) *Fersk forskning, ny turisme, gammel bergkunst. Rapport fra nasjonalt nettverksseminar i 2010*. Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum skriftserie nr. 1: 50–53.
- Hykkerud, M.K. 2011: *Avsluttende rapport for Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museums Tildekkingsprosjekt*. Upublisert rapport, Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museum. Alta.
- Høringsforslag: Forslag til kommuneplanens samfunnsdel 2015–2027. *Alta vil*. Alta kommune.
- Høringsnotat om ny helhetlig verdensarvpolitikk, 2012. Oslo: Miljøverndepartementet.
- Høringsutkast til nye regionale kulturstrategier for Finnmark 2015–2020. Finnmark fylkeskommune.
- Felles løft for Finnmarkshistorien. Forskningsbasert innsamling og formidling ved museene i Finnmark*. Finnmarksmuseene 2014.
- Kommunal planstrategi 2012–2015. Alta kommune.
- Kommuneplanens samfunnsdel 2004–2015. *Alta vil*. Alta kommune.
- Kulturminneloven. *Lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner*.
- Langtidsplan for skjøtsel av arkeologiske kulturminner og bergkunst i Finnmark 2006–2020*. Finnmark fylkeskommune.
- Meld. St. nr. 35 (2012–2013). *Framtid med fotfeste. Kulturminnepolitikken*. Oslo: Miljøverndepartementet.
- Museumsstrategier for Finnmark 2011–2015*. Finnmark fylkeskommune.
- Naturmangfoldloven. *Lov av 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold*.

- Nummedal, A. 1929: *Stone Age Finds in Finnmark*. Intsitutt for sammenlignende kulturforskning B. XIII.
- Olsen, B. 1994: *Bosetning og samfunn i Finnmarks forhistorie*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention 2013. UNESCO World Heritage Committee.
- Plan- og bygningsloven. *Lov av 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling*.
- Thorseth I. H. Lødøen T. K. Torsvik, T. og Mandt, G. 2001: *Sikring av Bergkunst: Forvittringsfaktorer og bevaringstiltak. Undersøkelser av helleristningsfeltene i Vingen, Bremanger kommune og Hjemmeluft, Alta kommune*. Arkeologisk Institutt, Bergen Museum, Bergen.
- UNESCOs konvensjon av 1972 om vern av verdens kultur- og naturarv. Den norske UNESCO-kommisjonen. Kunnskapsdepartementet.
- Vedtak om områdefredning, med hjemmel i lov om kulturminner (kml) § 19 jf. § 22. Amtmannsnes, Alta kommune 2007. Riksantikvaren.
- Vedtak om områdefredning, med hjemmel i lov om kulturminner (kml) § 19 jf. § 22. Kålfjord, Alta kommune 2009. Riksantikvaren.
- Verdensarvsenter for bergkunst – Alta Museums årsberetninger og rapporter.
- Vourc'h, Marie 2008: *L'art rupestre préhistorique du nord de la Scandinavie: méthodes – thèmes – structures*. Université de Toulouse II – Le Mirail, Thèse de Doctorat : Anthropologie sociale et historique (Préhistoire).
- Walderhaug, O. og Walderhaug, E. M. 1998: «Weathering of Norwegian Rock Art – A Critical Review», *Norwegian Archaeological Review*, 31 (2): 119–139.
- Wangensteen, B. Eiken, T. Ødegård, R. S. og Sollid, J. L. 2007: «Measuring coastal cliff retreat in the Kongsfjorden area, Svalbard, using terrestrial photogrammetry», *Polar Research* 26: 14–21.
- Ødegård, R. S. Eitzelmüller, B. Vatne, G. og Sollid, J. L. 1995: «Near-surface Spring Temperatures in an Arctic Coastal Rock Cliff: Possible Implications for Rock Breakdown» i Slaymaker, O. (red.) *Steepland Geomorphology*. John Wiley & Sons Ltd.
- Ødegård, R. S. & Sollid, J. L. 1993: «Coastal cliff temperatures related to the potential for cryogenic weathering processes, Western Spitsbergen, Svalbard», *Polar Research* 12 (1): 95-106.

Nettkilder

Finnmark fylkeskommune (<http://www.ffk.no>)

Klima- og miljødepartementet
(<https://www.regjeringen.no/nb/dep/kld/>)

Kulturdepartementet
(<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud>)

Kulturminnedatabasen Askeladden
(<http://askeladden.ra.no>)

Miljødirektoratet (<http://miljodirektoratet.no>)

Miljøstatus i Norge (<http://miljostatus.no>)

Norges forskningsråd
(<http://www.forskningsradet.no>)

Norges verdensarv
(<http://www.norgesverdensarv.no>)

Norsk kulturråd (<http://www.kulturradet.no>)

Norsk kulturminnefond
(<http://www.kulturminnefondet.no>)

Regjeringen (<http://www.regjeringen.no>)

Riksantikvaren (<http://www.riksantikvaren.no>)

Sámediggi – Sametinget
(<http://www.sametinget.no>)

Verdensarvsenter for bergkunst – Alta museum
(<http://www.alta.museum.no>)

Vedlegg

Norsk oversettelse av OUV (Outstanding universal value)

Kort sammenfatning

Verdensarvstedet ligger i den nordligste delen av Norge, langt nord for polarsirkelen innerst i Altafjorden. Det inneholder tusenvis av helleristninger og hellemalerier fordelt på 45¹ lokaliteter i fem ulike områder innerst i fjorden (Kåfjord, Hjemmeluft, Storsteinen, Amtmannsnes og Transfareldalen). Det finnes mer bergkunst laget av jeger-samlere i Alta enn noe annet sted i Nord-Europa. Dette indikerer at Alta var et viktig møtested langt nord for polarsirkelen i flere tusen år, fra omlag 5000 f.Kr. til rundt år 0. Utviklingen av helleristningene i Alta gjennom flere tusen år kan relateres til den postglasiale landhevingen. De eldste ristningene ligger høyest i landskapet. Endringene i landskapet i løpet av forhistorisk tid er svært synlig i Alta, ristningenes lokalisering utgjør også en nøkkel for forståelsen av bergkunstens kronologi i det sirkumpolare området.

Bergkunsten viser kommunikasjon mellom de levendes verden og ånde verden og gir innsikt i forhistoriske jegere og samlers kosmologi. Det er et eksepsjonelt høyt antall menneskefigurer og fengslende avbildninger av forhistorisk sosialt liv, dans, prosesjoner og ritualer. Ytterligere utgjør bergkunsten et unikt vitnemål om jeger-samlers interaksjon med landskapet. Bergkunstfeltene viser jakt, fiske og båtreiser, og kan forstås som mikrolandskap. Et bredt utvalg sirkumpolare dyr er avbildet (reinsdyr, elger, bjørner, fisk, hvaler, sjøfugler, etc.). Studier av materiell kultur berikes av de mange forskjellige artefaktene som er avbildet på Altas bergkunstfelt. Gode bevaringsforhold gjør det mulig å studere bergkunstens framstillingsprosess.

Undersøkelser av de store bosetningslokalitetene i nærheten av ristningene gir en bedre forståelse

av bergkunstens sosiale kontekst. Bergkunsten og bosetningslokalitetene vitner om kontakter i forhistorien med områder tusenvis av kilometer unna.

Kriterie (iii)²:

Bergkunsten i Alta er, med sine tusentalls malerier og ristninger, et eksepsjonelt vitnemål om livet, naturmiljøet og jeger-samlersamfunnenes aktiviteter i nordområdene i forhistorisk tid. Det store spennet av ulike motiver og scener av høy kunstnerisk kvalitet reflekterer en lang tradisjon i jeger-samlersamfunn og deres interaksjon med landskapet, så vel som utviklingen av deres symboler og ritualer fra omlag 5000 f.Kr. til rundt år 0.

Integritet

Nesten alle kjente bergkunstlokaliteter i Alta er inkludert i verdensarvområdene. Alle ulike motiver, stiler og kronologiske faser er representert av de innskrevne områdene.

Bergkunsten ble skapt nær ved de forhistoriske strandlinjene. Landskapet hvor bergkunsten befinner seg framstår som relativt uendret i nyere tid, særlig er utsikten som strekker seg mange kilometer ut i fjorden nærmest uberørt av moderne aktivitet. I Alta kan en lett se for seg hvordan landskapet har endret seg gjennom forhistorien.

Naturlig erosjon og vandalisme er potensielle trusler mot ristningene og maleriene. Av de fem områdene er det kun Hjemmeluft som er tilrettelagt for publikum. Som del av besøkshåndteringsstrategien har det blitt konstruert gangveier og plattformer av tre for å beskytte bergkunsten mot skader.

Autentisitet

Nesten all bergkunsten i Alta finnes på bergflater som ligger på sitt opprinnelige sted. Med unntak av noen få tilfeller med ristninger på løse stein-

1 Antallet som oppgis her er det som man opprinnelig kjente til når bergkunsten ble innskrevet på verdensarvlisten, siden den gang er antallet kjente bergkunstfelt mer enn fordoblet. Muligheten for å få justert dette i OUV, eventuelt fjernet henvisningen til antall, bør inngå i en utredning om inkludering av all kjent bergkunst i verdensarven (se tiltak 7.2 i vedlagt tiltaksplan).

2 Viser til hvilket kriterie, i henhold til UNESCOs retningslinjer, som er lagt til grunn for innskrivningen på verdensarvlisten.

blokker er bergkunsten plassert på grunnfjell og er eksepsjonelt godt bevart. Omtrent 30 % av ristningene var dekket av torv da de ble oppdaget og har ikke blitt nevneverdig skadet siden. Framstillingsteknikken kan enkelt studeres siden ristningene er bevart stort sett intakt. Nye rengjøringsmetoder utviklet i Alta har fjernet potensielt skadelig lav fra bergflatene og betydelig forbedret ristningenes synlighet. Hjemmeluft er det største områder med helleristninger. Her har ristningene blitt meislet inn i veldig hard kvartsrisk sandstein. Bevaringsgraden varierer fra eksepsjonelt god til god. Noen av helleristningene langs gangveiene er malt røde for å gjøre dem lettere å se. Denne praksisen er kontinuerlig oppe til diskusjon siden den kompromitterer autentisiteten.

I de tre andre områdene med helleristninger er bergartene mykere, dermed har det også forekommet mer erosjon. Men selv i Kåfjord, hvor den røde skiferen er mer oppsprukket enn i andre områder, har de fleste figurene blitt bevart under torv og det er mulig å studere hoggemerkene fra når de ble laget. Området med hellemaalier, Transfarelvdalen, ble oppdaget av vitenskapen på 1960-tallet, men feltene synes alltid å ha vært kjent av lokalbefolkningen. De er godt bevart og malt på tørre bergflater med rød oker som fargestoff og dyrefett som bindemiddel.

Beskyttelses- og forvaltningsbehov

De innskrevne lokalitetene på verdensarvlisten er beskyttet av den norske kulturminneloven. Statsparten har det overordnede ansvaret og fylkeskommunen har det regionale forvaltningsansvaret. En samarbeidsgruppe for verdensarven i Alta ble etablert i 1998 med medlemmer fra alle forvaltningsnivåer, Universitetet i Tromsø, Alta Museum og Sametinget.

De daglige forvaltningsoppgavene utføres av Alta Museum i henhold til forvaltningsplanen som revideres med jevne mellomrom. Personalet innehar ekspertise på både undervisning og arkeologi. Sentrale ansvarsoppgaver er tilrettelegging og undervisning for besøkende og skoler, tilsyn og vedlikehold, inkludert utvikling av metoder for beskyttende tiltak. Omfattende dokumentasjon produseres og arkiveres digitalt.

Hovedutfordringen er forvitring forårsaket av vegetasjon, frost og andre naturlige prosesser. Det har blitt utviklet flere metoder for å begrense og sinke forvitningsprosesser mens andre er på forsøksstadiet. Vandalisme er også en potensiell trussel. Noen av lokalitetene ble oppdaget nær boligområder, hvilket innebærer at det er nødvendig for kulturminneforvaltningen og følge nøye med på en hver form for utvikling som kan medføre visuell påvirkning på områdene.

Bergkunst i Alta

0 0,5 1 2 3 4
Kilometer

